

Fjällen som arena för reproduktion av diskursiv makt

En kritisk diskursanalys av turistnäringens
konstruktioner av den svenska fjällvärlden

Lisa Hedborg

Självständigt arbete • 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Uppsala 2025

Fjällen som arena för reproduktion av diskursiv makt. En kritisk diskursanalys av turistnäringens konstruktioner av den svenska fjällvärlden

The Swedish mountains as arena for the reproduction of discursive power. A critical discourse analysis of the tourism industry's construction of the Swedish mountain world.

Lisa Hedborg

Handledare: Linus Rosén, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land
Examinator: Ildikó Asztalos Morell, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Omfattning: 30 hp
Nivå och fördjupning: Avancerad nivå, A2E
Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling för agronomer
Kurskod: EX1025
Program/utbildning: Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Kursansvarig inst.: Institutionen för stad och land
Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2025
Omslagsbild: Šielmmávággi. Foto: Lisa Hedborg
Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Kritisk diskursanalys, svenska turistföreningen, samer, fjällturism, maktstrukturer.

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landsbygdsutveckling

Sammanfattning

Uppsatsen syftar till att kartlägga och granska hur turistindustrin genom STF reproducerar och vidmakthåller maktstrukturer genom diskurser om svenska fjälllandskap. Uppsatsens mål är att nå en djupare förståelse för hur konflikten mellan turistnäringen och samiska intressen har formats i kontexten av de svenska fjällen. Detta görs genom tillämpning av kritisk diskursanalys som teoretisk utgångspunkt och metodologiskt ramverk. Uppsatsens empiriska material utgörs av STF:s medlemstidning *Turist* samt STF:s historiska årsskrifter från åren 1907–1909. Eftersom diskurser är förankrade i den historiska och sociala kontext genom vilken de formats, kommer uppsatsen även kartlägga sambandet mellan historiska och nutida diskurser. I uppsatsens analytiska avsnitt identifieras fyra diskurser. Dessa reproducerar koloniala maktstrukturer där västerländska perspektiv överordnats samiska, samt reproducerar maktstrukturer som reflekterar en antropocentrisk natursyn vilket legitimerar kommodifiering av fjällskapet. Dessa diskurser samverkar även för att konstruera ett fjälllandskap som osynliggör samiska inslag i den dominerande diskursen om fjällen, vilket bidrar till att försvaga samiska markanspråk och, i förlängningen, samernas ställning i den pågående markanvändningskonflikten med turistnäringen. Genom att uppmärksamma hur samiska värden osynliggörs i diskurser om fjällen belyser uppsatsen behovet av att inkludera turistnäringen i diskursiva studier om landskap i relation till svensk ursprungsbefolkning. Detta blir särskilt viktigt i en tid där rådande trender indikerar en intensifiering av konflikterna i den svenska fjällen.

Nyckelord: Kritisk diskursanalys, svenska turistföreningen, samer, fjällturism, maktstrukturer.

Abstract

The paper aims to examine how the tourism industry through STF reproduces and maintains power structures through discourses of Swedish mountain landscapes. The aim of the thesis is to reach a deeper understanding of how the conflict between the tourism industry and indigenous interests has been shaped in the context of Swedish mountain landscape. This is done by applying critical discourse analysis as a theoretical starting point and methodological framework. The empirical material of the thesis consists of STF's member magazine *Turist* and STF's historical journals from 1907-1909. Since discourses are rooted in the historical and social context through which they are formed, the paper will also map the relationship between historical and contemporary discourses. In the analytical section of the thesis, four discourses are identified. These reproduce colonial power structures where Western perspectives are positioned as superior to indigenous Sami perspectives as well as reproduce power structures that reflect an anthropocentric view of nature, which legitimizes the commodification of the mountain landscape. These discourses also work together to construct a mountain landscape that renders indigenous Sami elements invisible in the dominant discourse, which contributes to weakening indigenous land claims and, by extension, the position of the Sami in the ongoing land use conflict with the tourism industry. By drawing attention to how indigenous Sami values are rendered invisible in discourses of Swedish mountain landscapes, the paper highlights the need to also include the tourism industry in discursive studies of landscapes in relation to indigenous Sami peoples. This becomes particularly important at a time when current trends indicate an intensification of conflicts in the Swedish mountains.

Keywords: Critical discourse analysis, the Swedish Tourist Association, indigenous Sámi, mountain tourism, power structures.

Innehållsförteckning

Figurförteckning	5
1. Inledning	6
1.1 Markanvändning, turism och makt i Sápmi	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
2. Bakgrund	9
2.1 Turistnäringens framväxt i fjällvärlden genom svenska turistföreningen	9
2.2 Territoriella anspråk och historisk användning av fjällandskap	11
2.3 Samiska rättigheter och utmaningar i relation till turistnäringen	12
3.0 Undersökningens relation till tidigare forskning	14
4. Metod och teori	18
4.1 Kritisk diskursanalys	18
4.2 Material och urval.....	20
4.2.1 Tidningen Turist	20
4.2.2 Svenska turistföreningens årsskrifter	21
4.2.3 Kritik av material, urval och metod	22
4.2.4 Strategi för analys	22
4.3 Etiska överväganden	23
5. Resultat och analys	25
5.1 Det mätbara fjället	25
5.2 Det naturliga fjället	30
5.3 Det erövringsbara fjället	39
5.4 Det nationalromantiska fjället	43
6. Diskussion	50
7. Slutsats	52
Referenser	54
Bilaga 1	58

Figurförteckning

Figur 1. Artikelomslag till "Upptäck okända fjällparker". (Turist nr 2, 2023:31). [2024-10-29]	32
Figur 2. Karta över den nordligaste delen av den svenska fjällkedjan, hämtad ur artikeln "Norra Kungsleden nerifrån: Vakkotavare–Nikkaluokta" (Turist nr 3, 2023:26). [Kartografiskt material] [2024-11-02]	33

1. Inledning

1.1 Markanvändning, turism och makt i Sápmi

I samband med svenska turistföreningens (STF) ansökan om förnyad markupplåtelse i västra Jämtlandsfjällen och delar av Härjedalen, nådde motsättningarna mellan turistnäringen och svensk ursprungsbefolkning sin kulmen och blev ett centralt ämne i den offentliga debatten. Konflikten är huvudsakligen kopplad till konkurrerande markanvändning, där turistnäringen ger upphov till betydande mänsklig aktivitet i renskötselområden vilket påverkar renarnas tillgång till betesmarker och orsakar stress (SVT 2023). Här ställs två intressen mot varandra, å ena sidan renskötseln, inom vilken samer genom urminnes hävd har förvärvat en rätt till markanvändning, benämnd renskötselrätten (Sametinget 2022a). Å andra sidan allmänhetens tillgång till naturen, som skyddas genom allemansrätten och ger möjlighet för gemene man att röra sig fritt i naturen förutsatt att gällande regler om hänsyn och varsamhet efterlevs (Naturvårdsverket 2024).

Konflikter i fjällen rör inte uteslutande turistnäringen. Sedan silvermalm för första gången upptäcktes i Sápmi på 1600-talet har etableringen av gruvdrift, och på senare tid även energiinfrastruktur, systematiskt gjort intrång på traditionella samiska områden (Lundmark 2010). Båda dessa frågor har fått stort genomslag i media, forskning och samhällsdebatten. Denna studie kommer emellertid att fokusera på turistnäringen, en sektor som trots sin betydande påverkan på samisk markanvändning fått mindre utrymme i forskningen jämfört med gruv- och energisektorn. Även om det förekommer forskning som på ett generellt plan undersöker hur turistnäringen påverkar renskötseln genom exempelvis Skarin och Åhman (2014), tycks studier om hur turistnäringen diskursivt reproducerar maktförhållanden vara mer begränsade.

För att nå en djupare förståelse i konflikten mellan turistnäringen och samiska intressen, kommer denna uppsats genom tillämpning av kritisk diskursanalys, analysera de processer genom vilka maktstrukturer reproduceras i landskapskonstruktioner i relation till turistnäringen. Analysen baseras på en teoretisk förståelse av fjällandskap som historiska och kulturella konstruktioner som både speglar och återskapar maktstrukturer. För att undersöka hur turistnäringen upprätthåller och reproducerar maktstrukturer, kommer uppsatsen analysera hur svenska fjällandskap konstrueras i STF:s medlemstidning *Turist*. Eftersom diskurser i betydande omfattning formas av sin historiska och sociala kontext (Braun 2002), kommer uppsatsen även att analysera historiska konstruktioner av svenska fjällandskap i STF:s årsskrift från åren 1907–1909. Syftet med denna historiska analys är att undersöka hur historiska konstruktioner

fortsätter att påverka och forma förståelsen av svenska fjällandskap genom de samtida diskurser som reproduceras i medlemstidningen *Turist*. Denna diskursiva ansats möjliggör en kritisk granskning av hur historiska diskurser om fjällandskap reproducerar maktstrukturer genom att legitimera särskilda förståelser av fjällen som norm, vilket i förlängningen osynliggör samiska markanspråk i den dominerande diskursen om fjällen. Genom denna diskursiva analys kommer uppsatsen belysa hur fjällandskapet inte bara är en fysisk plats utan också en arena för reproduktion av makt.

Uppsatsen tillför ett nytt perspektiv till den etablerade forskningen om landskapskonstruktioner i kontexten av Sápmi, vilken i huvudsak har koncentrerat sig på gruv- och energisektorn (Stiernström & Arora-Jonsson 2022; Persson et al. 2017; Benjaminsen 2020). Genom att omdirigera fokus mot turistnäringen, syftar uppsatsen till att belysa hur även denna sektor konstruerar svenska fjällandskap som på olika sätt vidmakthåller och reproducerar maktstrukturer. Detta är särskilt relevant eftersom rådande trender indikerar en ökning av turister i den svenska fjällen (Fjällsäkerhetsrådet 2024). I fjällsäkerhetsrådets rapport (2024) framgår att 89 % av respondenter bestående av destinationsbolag och STF:s fjällstationer, har haft en positiv besöksutveckling de senaste fem åren (Fjällsäkerhetsrådet, 2024). Av rapporten framgår även en omfattande ökning av ovana eller nya fjällturister, parallellt med en minskad respekt för allemansrätten (ibid.). Med hänsyn till den ökande fjällturismen, det växande antalet ovana besökare och den minskande respekten för allemansrätten, kan konflikterna i svenska fjällandskapen antas öka i omfattning.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen syftar till att kartlägga och granska hur turistindustrin reproducerar och vidmakthåller maktstrukturer genom diskurser om det svenska fjällandskap med målet att nå en djupare förståelse för hur framväxten av sociala motsättningar mellan turistnäringen och svenska samer har formats. Detta gör jag genom att studera hur STF konstruerar fjällandskap i sin medlemstidning *Turist* och i historiska årsskrifter från åren 1907–1909. Min frågeställning lyder:

- Hur reproduceras och vidmakthålls maktstrukturer i de diskurser som genom turistnäringen formar förståelsen och förvaltningen av fjällvärlden?

Jag kommer att angripa frågeställningen genom en diskursanalytisk ansats där fokus riktas mot att identifiera och granska de underliggande värderingar och normsystem som strukturerar diskurser kring den svenska fjällvärlden. Jag kommer även undersöka hur historiska diskurser lever kvar och bidrar till att forma den samtida förståelsen av svenska fjällandskap. Detta är särskilt relevant eftersom

samtida diskurser är djupt förankrade i och formade av de historiska och sociala sammanhang i vilka de har utvecklats. I relation till analysen kartlägger jag därför det samband som finns mellan historiska och nutida diskurser för att nå djupare förståelse för hur konflikten mellan turistnäringen och svenska samer har formats.

2. Bakgrund

I detta avsnitt ges inledningsvis en översikt av turistnäringens utveckling i den svenska fjällen genom svenska turistföreningen. Denna relation är avgörande för att förstå STF:s omfattande diskursiva inflytande över konstruktioner av fjällvärlden. Därefter följer en historisk översikt av svenska samernas användning av fjällandskap, med syftet att belysa de kulturella och traditionella kopplingar som ligger till grund för dagens samiska markanspråk. Med illustrerande exempel från konflikten i Jämtlandsfjällen och delar av Härjedalen beskriver jag vidare samiska rättigheter och utmaningar i relation till turistnäringen. Jag redogör även för hur fjällturismens negativa inverkan på renskötseln får stöd i forskning.

2.1 Turistnäringens framväxt i fjällvärlden genom svenska turistföreningen

För att kunna analysera hur turistnäringen reproducerar och vidmakthåller maktstrukturer genom diskurser, är det avgörande att förstå STF:s omfattande diskursiva inflytande över konstruktionen av fjällen, både historiskt och idag. För att belysa hur detta inflytande har vuxit fram är det vidare nödvändigt att undersöka STF:s historiska utveckling och, i förlängningen, den bredare utvecklingen av turistnäringen i fjällen genom STF:s verksamhet.

Svenska turistföreningen grundades år 1885 av en grupp geolog studenter vid Uppsala universitet, förenade av sitt intresse för friluftsliv. Föreningens ursprungliga syfte var att främja turism och göra Sveriges natur mer tillgänglig för allmänheten, ett mål som fortfarande är centralt i föreningens verksamhet. Inledningsvis fokuserade föreningen huvudsakligen på att göra de svenska fjällen tillgängliga för en bredare allmänhet. 1887 anlades de första vandringslederna i fjällregionen, och så tidigt som år 1899 inleddes arbetet med att etablera Kungsleden, som idag är en av de mest välkända lederna i Sverige och sträcker sig mellan Abisko och Kvikkjokk. Med tiden expanderade organisationens arbete till att omfatta hela landet, vilket gjorde STF till den rikstäckande organisationen det är idag (Från akademisk förening till folkrörelse u.å.).

Genom sitt arbete med att skapa vandringsleder och utveckla infrastruktur som underlättar vistelser i fjällen har STF spelat en nyckelroll i turistnäringens framväxt och etablering i de svenska fjällregionerna. En annan viktig faktor för fjällturismens utveckling var järnvägens utbyggnad som kraftigt förbättra tillgängligheten av fjällområdena. Ett tidigt exempel utgörs av invigningen av tvärbanan genom Jämtland 1882, som förband de jämtländska fjällområdena med resten av Sverige. Tillgängligheten förbättrades ytterligare 1902 när järnvägen mellan Luleå och

riksgränsen stod färdig. Kombinationen av järnvägens utbyggnad och STF:s omfattande arbete med att utveckla infrastrukturen i fjällvärlden bidrog till att stimulera intresset för fjällturism och etablera fjällen som en turistdestination (Sandell 2000).

Sammanfattningsvis har fjällturismens framväxt i hög grad varit beroende av STF:s roll, vilket har gjort föreningen till en central aktör i fjällvärlden. Genom sin påtagliga närvaro i fjällskapet, och stora inflytande över fjällturismen, har STF bidragit till att forma hur fjällen betraktas i allmänhetens ögon.

Det är också viktigt att förstå den historiska kontext som STF:s diskursiva inflytande växte fram i. STF:s expansion i fjällvärlden måste förstås mot bakgrund av historiska maktstrukturer som försvagade samer ställning i det svenska samhället. Först år 1977 erkände svenska staten samerna som ett urfolk, och inte förrän 2011 blev samiska rättigheter formellt skyddade i grundlagen (Regeringskansliet 2023). Under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet hade samerna en betydligt annorlunda ställning i det svenska samhället, och särskilt två viktiga händelser försvagade deras position ytterligare. För det första genomförde svenska kronan förändringar av äganderättssystemet genom den så kallade avvitrningen, vilket innebar att kronan gjorde anspråk på all mark utom gårdstomten och den odlade jorden, för att därefter fördela denna mark till bönder och nybyggare. Ett betydande problem för samerna var att deras kåtor inte klassificerades som gårdstomter. Avvitrningen ledde till att samerna förlorade stora arealer mark som de tidigare hade förvaltats, och i många fall miste de också sina jakt- och fiskerättigheter (Lundmark, 2010).

För det andra manifesterades maktförhållandena mellan samer och svenskar på nytt i det politiska landskapet. Ideologiska strömningar baserade på uppfattningar om rasbundna egenskaper och hierarkiska utvecklingsnivåer framträdde på ett bredare plan i Sverige. Den dominerande diskursen framställde samerna som en underordnad ras, ansedda som oförmögna att sköta sina egna angelägenheter och i behov av övervakning och skydd (Lundmark, 2002). Denna diskurs om samer som underlägsna reproduceras genom den rasforskning som bedrevs vid svenska statens rasbiologiska institut (Axelsson, 2005). I samband med dessa rasbiologiska trender etablerades "lapp ska vara lapp"-politiken under slutet av 1800-talet. En central del av "Lapp ska vara lapp"-politiken var att undvika att blanda det samiska med det svenska. Samiska barn skulle hållas åtskilda från den omgivande svenska kulturen för att säkerställa bevarandet av den samiska identiteten (Sjögren 2010). Ett konkret uttryck för denna politik var inrättandet av särskilda nomadskolor, som riktade sig till barn från renägande nomadiska familjer. Samiska barn som vars föräldrar inte var sysselsatta inom rennäringen hänvisades till ordinarie svenska skolor. För att anses vara "äkta" same i politisk mening krävdes det att man både levde ett

nomadiskt liv och ägnade sig åt renskötsel (Svonni, 1993). Kvaliteten på nomadskolan var avsevärt lägre än den i den svenska skolan, vilket ledde till att samiska barn fick en sämre utbildning än sina svenska jämnåriga (Huuva & Blind, 2016).

Turistnäringens framväxt i fjällvärlden genom STF skedde i en tid då samernas rättigheter var starkt begränsade och deras mark och resurser togs i anspråk av staten. Det är därför möjligt att argumentera för att STF:s expansion och exploatering av den svenska fjällvärlden möjliggjordes tack vare dessa historiska maktstrukturer. En liknande expansion skulle troligtvis inte vara möjlig i dag, mycket på grund av samernas stärkta ställning i samhället, som bland annat följer av erkännandet som urfolk och skydd av samiska rättigheter i svensk grundlag.

2.2 Territoriella anspråk och historisk användning av fjällandskap

Svenska samernas historiska användning av fjällandskap är avgörande för att förstå samiska markanspråk, som ofta står i konflikt med turistnäringen. Denna historiska genomgång belyser de svenska samernas kulturella och historiska kopplingar till svenska fjällandskap och ger därmed en bakgrund till samtida territoriella samiska anspråk.

Sápmi omfattar de nordligaste delarna av Sverige, Norge, Finland och Ryssland, men begreppet sträcker sig bortom de fysiska territorierna. Det omfattar även en djupare betydelse som rör ett enat folk, samt ett gemensamt språk och kulturarv (Lantto 2000). Eftersom samerna befolkade Sápmi (samernas geografiska område) långt innan fastställandet av de nuvarande nordiska gränserna, utgör samerna enligt FN:s definition en av världens ursprungsbefolkningar (Lundmark 2010). Området som idag utgör Sápmi har nyttjats av människan sedan inlandsisen avsmältning, men samer har inte alltid eller enbart ägnat sig åt renskötsel. Innan renskötseln blev en central del av den samiska försörjningen, utgjorde jakt och fiske de huvudsakliga sysselsättningarna. Renskötseln hade sin grund i infångandet av vilda renar för olika ändamål, allt från att använda dem som lockdjur vid vildrensjakt till användning som drag- och lastdjur (Sametinget 2022b). Renens användning utvidgades successivt till att även omfatta köttproduktion i större omfattning, och svenska samer har bedrivit renskötsel i Sápmi i betydande skala sedan 1600-talet (Sametinget 2021).

I takt med att renskötseln blev alltmer extensiv, övergick renskötande samerna från att vara bofasta till att göra årsbundna förflyttningar i landskapet för att säkerställa renarnas tillgång till bete. Under vintermånaderna förflyttade sig renhjordarna till skogslandskap eller kustlandskap, för att under sommaren söka bete uppe till fjälls.

Landskapet och betestillgången har alltid varit avgörande faktorer som har satt ramarna för renskötseln (Sametinget 2022b). Dock ägnade sig långt ifrån alla samer åt renskötsel, varken då eller idag. Fjällsamer levde i störst utsträckning av renskötseln, men skogssamer kombinerade jordbruk och renskötsel. Fiskesamer, å andra sidan, var bosatta nära vattnet och levde huvudsakligen av fiske (Drugge 2021).

2.3 Samiska rättigheter och utmaningar i relation till turistnäringen

Enligt renskötselrätten har svenska samer rätt att nyttja mark och vatten för sina och sina renars behov, en rättighet som grundar sig på principen om urminnes hävd (Sametinget, 2022b). Principen om urminnes hävd innebär att rättigheter till mark kan etableras genom långvarigt och oavbrutet nyttjande under en sådan lång tid att ingen kan minnas eller dokumentera när eller hur nyttjandet först inleddes (SAOB 2012). Renskötselrätten omfattar även rättigheter som jakt och fiske samt rätten att upprätta nödvändig infrastruktur för renskötselns genomförande, exempelvis renvaktarstugor och stängsel (Sametinget 2022b). Ibland sammanfaller traditionella samiska intressen, såsom renskötsel, med andra former av markanvändning, vilket kan leda till konflikter om hur marken ska utnyttjas och förvaltas. I Sverige ligger bevisbördan för urminnes hävd på samerna, vilket innebär att berörda samebyar vid rättsliga tvister måste styrka att marken har brukats sedan urminnes tider. Denna bevisföring är ofta problematisk, eftersom samisk renskötsel, i enlighet med samisk kultur, inte lämnar omfattande fysiska spår i landskapet (Sametinget 2022b). En rättslig process i Härjedalen från 1996, där ett stort antal markägare väckte talan mot renskötande samer, utgör ett exempel som belyser denna problematik. Markägarna hävdade att samerna inte hade rätt att beta sina renar i området eftersom principen om urminnes hävd inte kunde bevisas. Eftersom samerna inte kunde styrka att betesmarkerna hade använts historiskt, i stor utsträckning på grund av att fysiska spår i landskapet saknades, förlorade de rättsprocessen och därmed rätten att beta sina renar i ett område med starka band till samisk historia (Lundmark, 2010).

Även vid tillfällen där samesidan kan bevisa urminnes hävd kan markanvändningskonflikter uppstå. Ett exempel på detta är när renskötsel sammanfaller med turistnäringen, där både allmänhetens tillgång till naturen och renskötsel skyddas av specifika lagar. Allemansrätten ger ett rättsligt stöd för att bedriva turistverksamhet i svenska fjällregionen (Naturvårdsverket, 2023), medan renskötsel skyddas genom renbetesrätten (Sametinget, 2022a). Ett av de mest uppmärksammade fallen där renskötsel står i konflikt med turistnäringen är konflikten i Jämtlandsfjällen och delar av Härjedalen. Konflikten bottnar i att statliga vandringsleder, däribland den omåttligt populära Jämtlandstriangeln, samt

ett antal boenden i STF:s logi, är belägna i strategiskt viktiga områden för den lokala renkötseln som tillkommer Handölsdalens sameby. Samebyn argumenterade att STF, genom att tillhandahålla bekvämligheter såsom restauranger och butiker, attraherar fler turister än vad området har kapacitet att hantera (SVT 2023).

Situationen i Jämtlandsfjällen har länge varit ansträngd, men när den tidigare markupplåtelsen löpte ut 2023 och förhandlingarna om ett nytt arrendeavtal inleddes, blev frågan återigen aktuell (STF 2023). Av den nya markupplåtelsen om Jämtlandsfjällen, som klubbades igenom den 12 december 2023, framgår att STF backar. För första gången i den svenska fjällens historia åtar sig STF vidta åtgärder för att minska besöksantalet. Åtgärder inkluderar en minskning av antalet bäddar på fjällstationerna Blåhammaren och Sylarna med upp till 50 %, stängning av restaurangen på Blåhammaren från årsskiftet 2024, samt planerad nedläggning av restaurangerna på Sylarna och Helags till 2028. Slutligen ska också fjällstugan gåsen avvecklas med förhoppningarna att minska turisttrycket i det så kallade kalvningsland där renarna söker sig för att föda sina kalvar på våren (STF u.å.).

Handölsdalens samebys påstående om att mänsklig aktivitet stör renarna stöds av forskning. En studie av Skarin och Åhman (2014) visade att renar uppvisade undvikande beteende på avstånd upp till 12 kilometer från infrastruktur och områden med mänsklig aktivitet (Skarin & Åhman 2014). Gundersen et al. (2020) fann liknande resultat, renhjordar tenderar att undvika områden med hög mänsklig aktivitet, såsom tätt trafikerade vandringsleder (Gundersen et al. 2020). Detta beteende kan leda till högre djurtäthet i andra områden, vilket minskar betestillgången och kan påverka renarnas överlevnad och reproduktion (Skarin & Åhman 2014). Kalvningsperioden är särskilt känslig för vajor då deras näringsbehov är som störst, vilket gör störningar som hindrar betning extra skadliga (Skarin & Åhman 2014; Vistnes & Nellemann 2001). Handölsdalens sameby menar att vandringsleder mellan STF:s fjällstationer i Jämtland och Härjedalen inkräktar på kalvningslandet och orsakar stress under denna kritiska period (SVT 2023).

3.0 Undersökningens relation till tidigare forskning

Många framstående forskare före mig har fördjupat sig i frågan om diskursiva konstruktioner av landskap. Den samlade litteraturen i ämnet är omfattande och drar i olika riktningar med varierande fokuspunkter. Tidigare forskning om landskapskonstruktioner i fjällvärlden adresserar i synnerhet naturresursdilemman i Sápmi i relation till gruvindustrin och energiinfrastruktur som motiveras med behovet av en grön omställning (Stiernström & Arora-Jonsson 2022; Persson, Harnesk och Islar 2017; Benjaminsen 2020). Min avsikt är att flytta detta fokus till turistnäringen. Detta avsnitt syftar till att ge en översiktlig genomgång av hur tidigare forskning har behandlat konstruktionen av landskap genom diskurser, språk och visuella representationer, med ett särskilt (men inte uteslutande) fokus på konstruktioner av landskap i Sápmi. Denna översikt är betydelsefull eftersom existerande kunskap om hur landskap konstrueras diskursivt utgör en grund att bygga vidare på i denna uppsats.

I linje med Castree (2002), argumenterar den här uppsatsen för att det inte finns någon universell objektiv kunskap om naturen. Naturen kan bara förstås utifrån uppsättningar av diskursiva praktiker som tillsammans utgör särskilda diskurser baserade på sociala, kulturella och historiska kontext (Castree, 2001). Det finns därför inget objektivt, icke-diskursivt sätt att förstå naturen på. Som uttryck av Haraway, "Nature cannot pre-exist its construction" (Haraway, 1992:269). Många forskare med Castree (2001), visar på hur förståelser av landskap nås genom specifika diskurser. Morrison (2017) diskuterar exempelvis myten om omfattande skövling av urskog i Indien som ett resultat av ekologiskt romantiserande och koloniala diskurser. Dessa föreställningar vilar på antaganden om att Indien i förhistoriska tider var täckta av skog. Författaren påpekar att dessa antaganden snarare är västerländska fantasier baserade på idéer om ett romantiskt förflutet, än verklighet (Morrison, 2017). Även Cronon (1996) argumenterar för hur den moderna uppfattningen av "vildmark" är ett resultat av romantiserade och idealiserade diskurser om naturen med rötter i romantiken. I dessa diskurser framträder en dualism där vildmarken ställs i kontrast till civilisationen, där det vilda ses som naturligt och det mänskliga som förorenat och konstgjort. Cronon (1996) framhåller hur författare såsom Thoreau och Muir bidragit till att stöpa diskursen kring vildmark genom sina skildringar av naturen som orörd, avlägsen och fridfull (Cronon, 1996).

Ytterligare ett sätt genom vilket landskapsförståelser formas genom diskurser belyses i artikeln av Stiernström och Arora-Jonsson (2022). Författarna beskriver hur aktörer i norra Sverige, i relation till pågående gruvkonflikter, tar avstamp i

olika diskurser i sin förståelse av landskap. Statliga aktörer och gruvföretag framhåller landskap som en potentiell arena för utveckling av grön teknik och sysselsättning. I motsats använder sig lokalbefolkningen och gräsrotsorganisationer av personliga berättelser, artefakter så som fotografier samt inventering av biologisk mångfald för att redogöra för sin förståelse av samma landskap. Med detta visar författarna hur olika aktörer gör anspråk på mark genom diskurser om landskap som får deras anspråk att framstå som självklara och moraliskt rättvisa (Stiernström & Arora-Jonsson, 2022). Liknande element går att finna en forskningsstudie av Persson, Harnesk och Islar (2017) om gruvkonflikten i Gällö. Av artikeln framgår att intervjupersoner från såväl näringslivet som kommunen vittnar om diskurser präglade av en nyliberal och vinstfokuserad världsbild, vilket står i stark kontrast till den diskurs som civilsamhället och samiska intressenter bygger sin förståelse av landskapet på, där traditionella, kulturella och miljömässiga värden står i fokus (Persson et al. 2017).

I de diskurser genom vilka landskap formas används språkliga uttryck för att strukturera naturen, vilket framgår i forskningsstudier av Scott (1998) och Kull (2000). Ett exempel presenterat av Scott (1996) utgörs av hur vi benämner naturen med fokus på dess nytta för människan, såsom att referera till träd som timmer eller klassificera insekter som förekommer i jordbruksmark som skadedjur. Scott (1998) menar att terminologi på detta sätt kan användas för att ställa människans behov i centrum och därmed osynliggöra alternativa diskurser (Scott 1998). Vidare beskriver Kull (2000) hur språk och metaforer fungerar som kraftfulla verktyg för att upprätthålla dominerande diskurser med exempel från Madagaskar. Madagaskars landskap karaktäriseras av sina röda, järnoxidhaltiga jordar, vilket i den koloniala diskursen tillskrivits effekterna av erosion. Författaren argumenterar dock för att dessa jordar i stället är resultatet av naturliga geologiska processer. Under mitten av 1900-talet spreds beskrivningar av Madagaskars degraderade natur, däribland beskrivningar av blodröda, järnoxidhaltiga floder och flodmynningar som ”blödde” ut i havet, i de globala medierna. Denna porträttering som kännetecknades av ”förstörelse”, förstärkte den dominerande koloniala diskursen om Madagaskar som ett degraderat landskap i behov av naturskydd och konservering. På detta sätt visar Kull (2000) hur diskursiva praktiker såsom språkliga uttryck och metaforer, kan användas för att organisera förståelsen av landskap samt försvara och förstärka dominerande diskurser, vilket i sin tur återspeglar och reproducerar maktstrukturer, även om dessa baseras på felaktiga antagen om naturen (Kull 2000).

Begreppet ”vildmark” används frekvent i beskrivningar av fjälllandskap, men termen har blivit föremål för kritik av både Braun (2002) och Cronon (1996). Braun (2002) visar med exempel från Kanadas västkust hur porträtteringar av landskap som ”vildmark” inrymmer aspekter av makt. Som en del av en kampanj för

skogsbevaring beskriver författaren hur Western Canada Wilderness Committee distribuerade affischer med slogan ”Wild beaches. Wild rainforests. Wild forever”. Braun (2002) argumenterar vidare för att denna framställning av landskapet som ”vildmark” får konsekvenser i form av undanträngande och osynliggörande av kulturella värden och sociala motsättningar i landskapet utifrån ett urfolksperspektiv (Braun, 2002). Slutligen problematiserar Cronon (1996) andra aspekter av vildmarks konstruktion och hävdar att framställningen av vildmark som en motsats till civilisation, samt som något konstgjort och artificiellt, ignorerar människans påverkan på naturen (Cronon, 1996).

Det är inte bara språkliga uttryck och metaforer som kan underbygga diskurser, även visuella representationer så som kartor har en roll att spela i konstruktioner av landskap. Braun (2002) ifrågasätter kartor som framställningar som objektiva representationer av verkligheten, eftersom de i själva verket styr vår tolkning av innehållet genom sin teckenförklaring. Teckenförklaringen ger oss koden för hur vi ska förstå kartans olika symboler och detaljer. Om vi börjar ifrågasätta teckenförklaringen, ifrågasätter vi också kartans påstådda objektivitet och avslöjar att kartor inte bara är neutrala avbildningar utan kan vara ideologiska verktyg som formar vår syn på landskap (Braun, 2002). Benjaminsen (2020) beskriver hur kartor kan användas för att underbygga diskurser. I sin studie undersöker han hur kartor bidrar till att förstärka diskurser om landskapsdegradering, med exempel från samisk renskötsel i Norge. Han beskriver en karta baserad på satellitbilder från 1980–2009, som används för att påvisa att renbeståndet i Norge är för stort i förhållande till beteskapaciteten. Benjaminsen (2020) kritiserar kartan för att förenkla landskapets komplexitet genom att reducera det till endast tre färgfält, där röd, som vanligtvis symboliserar varning och fara, används för att representera ”överbetat”. Vidare påpekar han att kartan genom sin förenklade karaktär riskerar att vara vilseledande, ”...eftersom sådana kartor sägs vara baserade på vetenskaplig forskning är det få människor som vågar eller har kompetens att ifrågasätta dem” (Benjaminsen, 2020) [Egen översättning]. På liknande grunder argumenterar Stiernström och Arora-Jonsson (2022) för hur gruvdrift kan normaliseras som den föredragna markanvändningen genom reproduktionen av kartor föreställande Sverige indelade i gruvregioner, eftersom dessa genom normaliserande praktiker upprätthåller gruvvänliga diskurser (Stiernström & Arora-Jonsson, 2022).

I relation till min uppsats utgör ovanstående forskning en utgångspunkt för hur landskap kan konstrueras genom diskurser, språkliga uttryck och visuella representationer. En tyngdpunkt i tidigare studier om konstruktionen av landskap i relation till samisk ursprungsbefolkning, utgörs av industriella intressen och grön omställning. Detta görs synligt i artiklarna av Stiernström och Arora-Jonsson (2022), Persson, Harnesk och Islar (2017) samt Benjaminsen (2020). Min avsikt är att flytta detta fokus till turistsektorn för att undersöka hur konstruktioner av

landskap framträder inom denna kontext, och hur dessa påverkar förvaltningen av fjälllandskap. Turismen, som berör hela befolkningen samt även internationella besökare, formar dessutom diskurser kring fjällen på ett bredare plan än exempelvis gruvnäringen, som har en mer avgränsad intressesfär. Jag avser även att förlänga den analys som framträder i tidigare forskning om hur diskursiva processer formar landskapskonstruktioner genom att även omfatta historiska dimensioner av dessa processer. Detta öppnar upp för analys av hur historiska normer fortsätter påverka samtida konstruktioner av fjälllandskap. Genom denna ansats möjliggörs en djupare analys av hur sociala motsättningar i fjällvärlden har utvecklats och formats över tid.

4. Metod och teori

I det här avsnittet kommer jag redogöra för mitt val av kritisk diskursanalys som teoretisk utgångspunkt och metodologiskt ramverk för att undersöka språkets underliggande betydelse i relation till uppsatsens empiriska material. Uppsatsens teoretiska och metodologiska utgångspunkt grundar sig i Faircloughs (1992) kritiska diskursanalys och kompletteras med diskursanalytiska ansatser av Van Dijk (2018). Analysen behandlar naturen som socialt konstruerad och syftar således till att undersöka dess diskursiva konstruktion, med särskilt fokus på hur makt manifesteras och reproduceras genom dessa diskurser. I detta avsnitt redogör jag även för valet av material, bestående av Svenska Turistföreningens medlemstidning *Turist* samt Svenska Turistföreningens årsskrifter. Urvalet av material från både tidningen och årsskrifterna har motiverats utifrån principerna för ändamålsenligt urval som definierat av Denscombe (2014). Därefter diskuterar jag tematisk kodning utifrån Creswell och Cresswells (2018) definition som strategi för analys. Avslutningsvis reflekterar jag kring etiska aspekter om hur min roll som icke-ursprungsperson kan tänkas påverka uppsatsens utformning och resultat.

4.1 Kritisk diskursanalys

I denna studie kommer jag att tillämpa kritisk diskursanalys för att analysera hur maktstrukturer reproduceras och vidmakthålls i det empiriska materialet. Kritisk diskursanalys (KDA) är en kvalitativ analysmetod som fokuserar på språkets underliggande betydelse genom studiet av diskurser (Van Dijk 2018). Inom diskursanalys förstås diskurser som de sociala konstruktioner om ett givet ämne som företräds hos ett stort antal människor, ett socialt kollektiv. Diskurser bygger på gemensamma antaganden, argument och påståenden om ett ämne och kommer till uttryck genom exempelvis skriftliga och muntliga uttalanden (Benjaminsen & Svarstad, 2021). Diskurser samspekar på olika sätt, varav en central form av interaktion är konkurrens. Konkurrerande diskurser står i opposition till varandra och tävlar om att etablera normer och värderingar (Fairclough, 1992). För att synliggöra de röster som utmanar dominerande diskurser om fjällen kommer den här uppsatsen även rikta fokus till de motdiskurser som motsätter sig rådande maktstrukturer. Motdiskurser är alternativa sätt att tala om och förstå världen som ifrågasätta normer och antaganden som upprätthålls av dominerande aktörer (Certeau 1984; Hall 1980 se Inglis & Thorpe 2018).

Utmärkande för KDA är att diskurser även betraktas som sociala praktiker, där de inte enbart återspeglar världen, utan också fungerar som medel för att konstruera världen genom skapandet av mening (Fairclough, 1992). Kritisk diskursanalys är starkt förknippad med Norman Fairclough, och det är utifrån hans perspektiv på

kritisk diskursanalys tillsammans med influenser från van Dijk (2018), som denna uppsats tar sin utgångspunkt. Det som särskiljer kritisk diskursanalys från övriga diskursanalytiska ansatser är integreringen av ett kritiskt perspektiv med särskilt fokus på makt och maktrelationer samt hur dessa manifesteras genom språk. Kritisk diskursanalys syftar till att synliggöra hur diskursstrukturer skapar, bekräftar, legitimerar och reproducerar maktrelationer (Van Dijk 2018). I denna uppsats möjliggör tillämpningen av kritisk diskursanalys som teoretisk utgångspunkt och metodologiskt ramverk synliggörandet av maktstrukturer i de landskapskonstruktioner som vidmakthålls och reproduceras av STF genom diskurser om fjällen.

Inom KDA syftar makt till förmågan att forma sociala processer. Graden av detta inflytande bestäms i sin tur av tillgången till kapital (Van Dijk 2018), vilka förekommer i olika former, exempelvis ekonomiskt kapital som avser tillgång till ekonomiska medel. Därtill kan kapital anta immateriella former, såsom kulturellt kapital, vilket avser tillgång till exempelvis kunskap och utbildning, samt socialt kapital, som utgörs av tillgång till sociala relationer och sociala nätverk. Enligt Bourdieu (1993) kan dessa kapitalformer samverka för att stärka socialt inflytande (Bourdieu, 1993). Detta sociala inflytande ger uttryck för makt genom kontroll över diskurser samt genom påverkan av grupper eller individers förståelse via diskurser, något som Van Dijk (2018) benämner som "mind control". Kontroll över diskursen avser aktörers möjlighet att påverka diskursens utformning. Detta kan inkludera de sociala och fysiska förutsättningar som påverkar hur en diskurs produceras, tolkas och uppfattas. De faktorer som omger en kommunikativ situation, såsom tid, plats, deltagare, deras sociala roller och de normer som råder, kan styra hur diskursen formas och därmed även vilken effekt den får på mottagarna. Den som kontrollerar diskursen innehar även makt att definiera diskursens innehåll och reglera dess strukturella komponenter, såsom språkval och genre. Genom att styra diskursens innehåll kan makthavaren påverka vilken information som prioriteras och vilken som osynliggörs. Påverkan av grupper eller individers förståelse eller "mind control" åsyftar makten att påverka andras tankar och mentala representanter genom diskurser. Denna typ av kontroll manifesterar sig genom att dominanta grupper eller institutioner styr vilka kunskaper, värderingar och normer som framställs som legitima eller självklara. Det kan även innebära användningen av språkliga strategier för att påverka mottagarens uppfattning och tolkning av innehållet (Van Dijk 2018). Dessa maktbegrepp kommer att tillämpas i uppsatsens analys för att synliggöra de sätt genom vilka STF påverkar diskursen om fjällen.

Inom kritisk diskursanalys har Fairclough (1992) utvecklat en modell som möjliggör analys av hur språk och makt samverkar, samt hur diskurser bidrar till att organisera den sociala verkligheten. Analysmodellen omfattar tre olika dimensioner, där den första avser texten. Textanalysens utgångspunkt är lingvistisk,

med särskilt fokus på ordval som uttrycker attityder, textens grammatiska struktur och andra språkliga tekniker som bidrar till att bygga mening. Den andra dimensionen avser diskursiva praktiker, där sociala och institutionella processer påverkar och formar textens utformning (Bergström & Boréus, 2012). I detta sammanhang analyseras hur turistnäringen genom STF producerar och distribuerar texter samt hur denna tas emot av STF:s medlemmar. Den sista dimensionen syftar till sociala praktiker (ibid.), och relaterar till hur diskurser om fjällen sätts i ett större socialt och kulturellt sammanhang och hur dessa bidrar till att reproducera eller förändra diskursiva strukturer i den svenska fjällvärlden.

I den här uppsatsen kommer kritisk diskursanalys tillämpas för att analysera hur STF:s konstruktioner av fjällvärlden i medlemstidningen samt årsskrifterna vidmakthåller och reproducerar makt. Materialet kommer att undersökas utifrån Fairclough (1992) tre dimensioner, men dessa kommer inte diskuteras isolerade från varandra. Analysen kommer i stället att behandla samtliga dimensioner parallellt och integrerat, vilket bidrar till ett mer sammanhängande och flytande analysförlopp. Den här uppsatsen behandlar även naturen som socialt konstruerad, där landskap förstås som skärningspunkten mellan kultur och natur. Naturen betraktas som ett resultat av kulturella processer, där den täta sammanflätningen mellan natur och kultur innebär att dessa inte kan förstås som åtskilda företeelser. Naturen är med andra ord en diskursiv social konstruktion, i den bemärkelsen att det vi uppfattar som ”naturligt” inte bara speglar ekologiska förhållanden, utan även inrymmer sociala relationer. Genom denna förståelse, som betraktar naturen som bestående av både ekologiska och sociala dimensioner, kan maktstrukturer i landskapskonstruktioner göras synliga

4.2 Material och urval

Uppsatsen baseras på material bestående av artiklar och annonser från tidningen *Turist*, samt innehåll från STF:s årsskrifter mellan åren 1907–1909. Nedan följer en mer detaljerad redogörelse för de material som utgör uppsatsens underlag samt en genomgång av brister och svagheter i relation till material, urval samt analys och hur jag adresserar dessa.

4.2.1 Tidningen Turist

Tidningen *Turist*, som första gången utgavs 1933, är svenska turistföreningens egen medlemstidning. Medlemmar av STF erhåller både den fysiska tidningen och tillgång till tidningen i digitalt format. Ett urval av artiklar görs tillgängliga för allmänheten genom publicering på webbplatsen turist.se. Tidningen behandlar flera teman, från natur och friluftsliv till kultur, i syfte att inspirera till resande inom Sverige (Turist u.å.).

Uppsatsen bygger på artiklar och annonser från nio nummer av tidningen Turist publicerade under åren 2023 och 2024. Dessa nummer valdes eftersom de, vid tidpunkten för uppsatsens skrivande, utgjorde de senaste publicerade numren, vilket ger en bra utgångspunkt för att analysera hur STF konstruerar kontemporära fjälllandskap som vidmakthåller och reproducerar maktstrukturer. De annonser som ingår i analysen refererar inte nödvändigtvis direkt till fjällen. Inkluderingen av dessa annonser i uppsatsens analys motiveras av deras publicering i en ledande tidskrift inom fjällturism, utgiven av en central aktör inom den svenska fjällsektorn. Därmed kan de förväntas ha ett betydande inflytande på diskursen kring fjällen. Givet att de är STF som väljer ut de annonser som publiceras i tidskriften, kan detta urval även betraktas som ett verktyg för att påverka diskursen om fjällen. Vidare återfinns även material om platser utanför fjällregionerna i tidningens innehåll eftersom STF är en rikstäckande organisation. Dessa omnämningen är dock inte relevanta för denna uppsats, vars syfte är att undersöka konstruktioner av fjällvärlden, och har därför exkluderats. Ur det kvarvarande materialet genomfördes ett ändamålsenligt urval (Denscombe, 2014), där det material som tydligast ger uttryck för reproduktionen av makt i landskapskonstruktioner valdes ut för att presenteras i den analytiska delen. Ett ändamålsenligt urval bygger på principen att den mest värdefulla informationen nås genom medvetna urval, där material med specifika egenskaper, i det den här uppsatsen som tydligt belyser reproduktionen av makt i landskapskonstruktioner, selekteras för att spegla relevansen för uppsatsens syfte (Denscombe 2014).

4.2.2 Svenska turistföreningens årsskrifter

Svenska turistföreningen årsskrifter utkom årligen från 1886 till och med 2013. Årsskrifterna omfattar artiklar från hela Sverige och behandlar en bred variation av ämnen, från reseberättelser till instruktioner om säkerhet på vinterfjället samt beskrivningar av olika leder för bestigningar av till exempel Kebnekaise. Årsböckerna har tryckts i många exemplar och finns tillgängliga på flera platser i Sverige, inklusive STF egna fjällstationer och fjällstugor. De årsvolymer som utgjorde underlag för denna studie är förvarade vid Kebnekaise fjällstation.

Urvalsprocessen för STF:s årsskrifter överensstämmer i stort med den för medlemstidningen, men med skillnaden att årsskrifterna inte syftar till att spegla en nutida representation av hur STF konstruerar landskap. I stället ligger fokus på att undersöka hur dagens konstruktioner av fjällen återspeglar och upprätthåller tidigare historieskrivning. Tre årsskrifter från 1907, 1908 och 1909 valdes ut med motiveringen att bestigningen av Kebnekaise för första gången dokumenterades i 1907 års årsskrift. Eftersom toppbestigningar utgör ett centralt tema för diskursen om fjällen, anses 1907 utgöra en lämplig startpunkt för analysen. Likt medlemstidningen innehåller årsskrifterna material från alla delar av Sverige där

STF är verksamma. Därför exkluderades artiklar som inte berörde fjällregionerna. I det återstående materialet gjordes även här ett ändamålsenligt urval (Denscombe, 2014), där de artiklar som tydligast ger uttryck för hur reproduktionen av makt sker genom konstruktioner av landskap valdes ut för att analyseras i uppsatsens senare delar.

4.2.3 Kritik av material, urval och metod

Bryman (2018) påpekar att forskaren i kvalitativa studier utgör det mest centrala redskapet vid datainsamlingen. Detta innebär att det material som registreras och lyfts fram i stor utsträckning reflekterar forskarens egna intressen och vad denna finner relevant (Bryman 2018). Detta innebär i kontexten av min uppsats att de teman och diskurser som jag har valt att lyfta fram för analys i stor utsträckning är ett resultat av vad jag personligen finner relevant, vilket medför att studien är svår att replikera. En annan forskare hade sannolikt identifierat och lyft fram andra teman som mer centrala eller relevanta för analysen. Jag adresserar detta problem genom att sträva efter transparens i uppsatsen, där varje steg i urvalsprocessen och materialanalysen tydligt motiveras och redogörs för. Detta tillvägagångssätt syftar till att stärka studiens trovärdighet.

Kvalitativa studier präglas också av tolkning i hög utsträckning där forskarens subjektiva bedömningar spelar en central roll (Bryman 2018). Detta är sant även när det kommer till min uppsats. Jag hanterar detta genom att reflektera över hur min roll som uppsatsskrivare, särskilt i relation till min roll som icke ursprungsperson, kan påverka uppsatsens resultat och utformning i avsnitt 4.3.

4.2.4 Strategi för analys

För analys av de utvalda artiklarna har jag tillämpat tematisk kodning (Creswell & Creswell 2018), en metod som innebär identifiering och kategorisering av återkommande teman. Såväl text- som bildmaterial har organiserats enligt tematiska kategorier. Koderna har utvecklats successivt under materialgenomgången, med särskilt fokus på att de ska vara relevanta för uppsatsens frågeställningar, särskilt vad gäller hur diskurser om fjällen reproducerar makt. Fyra teman har identifierats utifrån det empiriska materialet, dessa inkluderar: 1) Det mätbara fjället, 2) det naturliga fjället, 3) det erövringsbara fjället, 4) samt det nationalromantiska fjället. Dessa teman ligger även till grund för strukturen i uppsatsens analytiska del. För att besvara uppsatsens frågeställning om hur makt reproduceras i diskurser om fjällvärlden kommer reproduktionen av makt diskuteras i relation i respektive tema.

4.3 Etiska överväganden

Denna uppsats syftar primärt till att undersöka hur konstruktioner av svenska fjälllandskap inrymmer och upprätthåller maktstrukturer. En sådan analys är dock intimt sammanflätad med relationen till den samiska urbefolkningen som bor och verkar i dessa landskap och har gjort så sedan urminnes tider. Min avsikt med den här uppsatsen är inte att företräda samiska röster i frågor om exploatering av kulturlandskap eller marginalisering av samisk kultur i landskapskonstruktioner. Jag har snarare för avsikt att kritiskt undersöka hur STF:s konstruktion av fjälllandskap inrymmer maktaspekter som kan bidra till att förklara framväxten av sociala motsättningar mellan olika aktörer inom den svenska fjällvärlden. Det är däremot avgörande att erkänna att den samiska ursprungsbefolkningen utgör en integrerad del av de svenska fjällen.

Hur skriver man en uppsats om ett ämne som berör ursprungsbefolkningar utan att återskapa just de maktstrukturer som jag har för avsikt att kritisera? Inledningsvis anser jag att det är viktigt att uppmärksamma den historiska marginaliseringen av urfolksmetodologier, samt på vilka sätt som västerländsk forskning har åsamkat skada på urfolkssamhällen. Kovach (2021) redogör för hur tidiga västerländska forskningsmetoder gjorde sig skyldiga till ”utvinning” av kunskap från urfolk, där de studerade samhällena inte fick ta del av den kunskap som togs ifrån dem. Denna extraktiva forskningsansats betraktade kunskap som en resurs, en tillgång som kunde exploateras av forskare. Dessa metoder producerade en maktstruktur präglad av ojämlika förhållanden, där den västerländska forskaren intog en överordnad position och det studerade urfolket reducerades till en källa för kunskapsutvinning. Kovach (2021) argumenterar vidare för att dessa forskningsmetoder även resulterade i en tolkning av kunskap genom forskarens kulturella ramverk. Representationer av urfolk formulerades genom en västerländsk forskningslins, vilket medförde att personer från urfolkssamhällen själva saknade inflytande över hur de framställdes (Kovach 2021).

Dessa fenomen är inte enbart begränsade till det förflutna, utan präglar även nutida forskning som rör urfolk. Därför är det särskilt relevant att reflektera kring hur min roll som uppsatsskrivare kan komma att påverka både studiens utformning och dess resultat. Materialet som ligger till grund för uppsatsen kommer alltid att vara föremål för min tolkning, vilken i sin tur är ett resultat av de erfarenheter och perspektiv som präglar mitt liv som icke-urfolksperson. Jag kommer därför oundvikligen att formulera tolkningar genom en västerländsk vilken medför en risk för förenkling och feltolkning av samiska erfarenheter. Hur jag läser, förstår och väljer ut det material som ligger till grund för uppsatsen är ett direkt resultat av min position som icke-ursprungsperson. Det är mot denna bakgrund som jag kommer närma mig denna uppsats, medveten om att det som formuleras i denna uppsats är

ett resultat av min position inom västerländsk kunskapstradition. Mina förhoppningar är att jag genom dessa reflektioner kan närma mig forskningsområdet på ett konstruktivt sätt, medveten om mina begränsningar, men villig att utmana och ompröva min kunskapsproduktion. Genom att uppvisa transparens och förståelse för mina begränsningar hoppas jag kunna förmedla en nyanserad analys som erkänner de komplexa maktrelationer och perspektiv som påverkar forskningsprocessen.

5. Resultat och analys

Det här avsnittet utgör uppsatsens analysdel. Här kommer jag att undersöka hur STF:s konstruktioner av svenska fjälllandskap på olika sätt bidrar till att vidmakthålla och reproducera makt, genom att påverka diskurser och forma allmänhetens förståelse av den svenska fjällen. Med tillämpning av tematisk kodning (Creswell & Creswell, 2018) är avsnittet strukturerat efter fyra diskurser av fjälllandskap. Var och en av dessa teman återspeglar på olika sätt maktstrukturer. I de första tre delavsnitten tar analysen avstamp i nutida konstruktionerna av fjälllandskap. Denna struktur motiveras av att det större syftet är att förstå hur maktstrukturer i landskapskonstruktioner kommer till uttryck i dagens diskurser. Den historiska analysen, som följer, bidrar sedan med en förklaringsram för hur dessa nutida konstruktioner har utvecklats och påverkats av historiska diskurser. I det sista delavsnittet, *Det nationalromantiska fjället*, vänder jag i motsats till de tidigare avsnitten, först blicken mot de historiska konstruktionerna av fjälllandskap. Avsikten med detta är att följa hur diskursen om *Det nationalromantiska fjället* har förändrats över tid. Den historiska analysen mynnar ut i att belysa hur dessa förändringar förhåller sig till och påverkar nutida konstruktionerna av fjälllandskapet. Uppsatsens analytiska avsnitt belyser samspelet mellan historiska och nutida diskurser vilket ger en djupare förståelse för hur sociala motsättningar mellan turistnäringen och svenska samer har formats. Faircloughs (1992) tre dimensioner av analys används löpande i relation till materialet.

5.1 Det mätbara fjället

Vid analys av medlemstidningen framträder fjällens mätbarhet som en central tematisk komponent, där det språkliga innehållet fokuserar på att definiera och mäta fjällens fysiska egenskaper. Detta tar sig i uttryck genom bland annat återkommande numeriska angivelser av temperatur, höjd, tid och avstånd. Artikeln med titeln *Hundra år av mätningar: Abiskos frusna marker ger svar*, ger uttryck för diskursen om fjällets mätbarhet genom att beskriva fjällen som en arena för vetenskaplig kartläggning. I artikeln redogör författaren för den internationella forskning som bedrivs vid Abiskos naturvetenskapliga forskningsstation och inleder med att beskriva omgivningen med utsikt över Tornedalen och där den, ”högsta punkten mellan tegelbyggnaderna är observatoriekullen, där vita master och mätinstrument spretar åt alla håll” (Froster, 2024a:14). Redan i artikelns inledning ges mätbarhet en framträdande roll genom beskrivningen av forskningsstationens ”master och mätinstrument”, som en central del i landskapsbilden. Vidare redogör Froster för den numeriska data som forskningsstationen inhämtar.

Hit har stationspersonal vandrat av och an, genom polarnatt och midnattssol, sedan stationen anlades 1912, för att läsa av bland annat nederbörd, vindriktning, luftfuktighet, magnetfält och solinstrålning i olika våglängder. Längre skulle temperaturen noteras var tredje timme, dygnet runt. Numera sköter mätinstrumenten i stort sett sig själva, men någon måste kolla varje dag att allt fungerar, berättar forskningsingenjören Niklas Rakos. (Froster, 2024a:14).

Detta utdrag ger uttryck för hur STF framhåller fjällets mätbarhet, vilket bidrar till att forma en specifik förståelse av fjällvärlden, präglad av ett kvantitativt förhållningssätt till naturen. På samma sätt konstrueras fjällen genom kvantifiering i Höks artikel *Så smälter glaciärerna*. Artikeln behandlar avsmältningen av de glaciärer som omger Tarfala forskningsstation, en förändring som har medfört att Sveriges tidigare högsta punkt, Kebnekaises sydtopp, nu är lägre än Kebnekaises nordtopp, belägen strax intill.

Vid årets mätning - som alltid görs i september då sommarens avsmältning är avslutad och ny snö och is ännu inte börjat bygga upp toppen igen - var Sydtoppen fyra meter lägre än Nordtoppen. 1,4 meter lägre än vid förra årets mätning (Hök, 2023:12).

I samma artikel specificerar Hök Tarfaladalens position både i höjdmeter över havet och i förhållande till Kebnekaise fjällstation, ”Tarfaladalen ligger 1 135 meter över havet, 8 kilometers vandring från STF:s fjällstation Kebnekaise” (Hök, 2023:12). Författaren lyfter också fram uppgifter om Storglaciärens avsmältning, en av Tarfaladalens tre stora glaciärer, samt årets uppmätning av sydtoppsglaciärens tjocklek. ”Årets mätning visar att glaciären på Sydtoppen är 33 meter tjock” (Hök, 2023:13). Detta uttalade fokus på mätbarhet som återfinns i artikeln författad av Hök ger uttryck för diskursen om det mätbara fjället inom vilken fjällen förstås genom numerisk data och vetenskapliga kartläggningar.

Vidare ger ett återkommande intresse för höjdangivelser, vilket framgår i flera artiklar, däribland *Upptäck okända fjällparker* av Hedman (2023), fortsatt uttryck för diskursen om det mätbara fjället. Hedman redogör bland annat för hur Pieljekaise-parken har namngivits efter parkens högsta berg, ”Parken har fått sitt namn av 1137 meter höga Bieljegájsse” (Hedman, 2023:34). Tydliga höjdangivelser framträder även i beskrivningar av olika vandringsleder, vilket synliggörs i Hedmans beskrivning av en vandringsled i Sonfjällets nationalpark: ”Vandra leden via Lilltoppen och brant upp till spetsiga toppen 1 247 meter över havet med vyer in i Norge” (Hedman, 2023:34). Diskursen om fjällens mätbarhet manifesteras även i artikel med namnet *Norra Kungsleden nerifrån: Vakkotavare–Nikkaluokta, författad*, av Witt, där höjdangivelser framträder som en avgörande komponent i landskapsbeskrivningen. Witt skildrar ankomsten till Fjällheden, den högsta punkten på sträckan mellan Teusajaure och Kaitumjaure genom följande beskrivning: ”Så når vi upp till Fjällheden, 780 meter över havet och etappens högsta punkt” (Witt, 2023:25). De ovan nämnda utdragen är bara några exempel på

de många höjdgivningar som förekommer i medlemstidningen och ger uttryck för diskursen om fjällets mätbarhet. Genom dessa språkliga uttryck formas fjällen som en diskursiv konstruktion där fjället görs vetbart genom numerisk data.

Mätbarhet, som en framträdande komponent i diskursen om fjället, är inte enbart en kunskapsform genom vilken förståelse av fjällen nås, utan också ett uttryck för bredare maktstrukturer. Idag är mätbarhet en självklar del i samtalet om den svenska fjällvärlden, oavsett om det avser att bestiga höga bergen, vandra långa sträckor eller tillbringa många timmar ute i naturen, så tycks mätbarhet framträda i många av våra berättelser om fjällen. Detta illustreras genom STF:s medlemstidning *Turist*, där särskilt temat topptur och forskning återkommande lyfts fram med stor kontinuitet. Vid första anblick kan detta framstå som en naturlig del av innehållet om svenska fjällen, men genom en diskursanalytisk ansats kan det göras synligt hur dessa konstruktioner är ett resultat av reproduktionen av historiska maktstrukturer.

Vid analys av STF:s årsböcker återfinns konstruktioner av svenska fjälllandskap som präglas av mätbarhet. Som titeln på artikeln om Abiskos naturvetenskapliga forskningsstation antyder, har mätningen av fjället pågått de senaste hundra åren. De mest frekvent använda kvalifikationerna omfattar precis som i STF:s nutida konstruktioner av fjälllandskap temperatur, höjd, tid och avstånd. I majoriteten av de beskrivna toppbestigningarna av diverse berg som finns dokumenterade i STF:s årsskrifter finns redogörelser för minst en, men oftast flera av dessa parametrar. Följande utdrag som beskriver ögonblicket då författarna Wahlstedt och Norrbin når Kebnekaises topp ger uttryck för diskursen om fjällets mätbarhet:

Här var alltså högsta toppen af Sveriges högsta fjäll, 2,123 meter öfver hafvet. ... Klockan var nu 8 på aftonen, alltså efter 10 timmars bestigning, hvaraf knappt 2 användts till hvila, måltid och fotografering (Wahlstedt & Norrbin, 1907:302).

Kvantifieringen av fjällen kommer även till uttryck i följande utdrag som beskriver en av de allra första bestigningarna av Kebnekaise.

Temperatur på toppen 0°. Tid från och till tältet i Tjäktjadalen kl. 12 middag till kl. 12 midnatt, således 12 timmar, hvaraf väl något mer än hälften för uppstigningen (Flygare, 1907:281).

Dessa utdrag illustrerar hur diskursen om fjällets mätbarhet inte bara är en samtida företeelse utan även kommer till uttryck i historiska konstruktioner av fjälllandskapet.

Förekomsten av mätbarhet i årsskrifternas språkliga innehåll antyder att mätbarhet som kunskapsform inte är ett nytt fenomen, vilket överensstämmer med argument framförda av Woods (2010), Scott (1998) och Wade (2011). Woods (2010)

beskriver hur mätbarhet som kunskapsform har haft en historisk betydelse i förståelsen av naturen, särskilt från och med 1960-talet, då den fick genomslag på bred front. Vidare redogör författaren för hur mätbarhet som kunskapsform bygger på föreställningar om att rurala landskap bäst beskrivs genom kvantitativa data eftersom denna information anses ge en "sann" och objektiv representation av landskapet. Mycket tack vare dess förmåga till statistisk testning och validering. Alternativa, icke-numeriska representationer av det rurala landskapet avfärdas inom ramen för denna kunskapsform som opålitliga och irrelevanta, då de inte kan verifieras på samma sätt (Woods, 2010). Scott (1998) och Wade (2011) argumenterar för att den kvantitativa förståelsen av naturen har betydligt äldre rötter och var relevant redan före 1960-talet (Scott 1998; Wade 2011). Detta innebär att sådana perspektiv sannolikt präglade synen på naturen vid tiden för författandet av de årsskrifter som analyseras i denna uppsats. Wade (2011) spårar mätbarhetens tradition tillbaka till 1700-talets diskurs om skog, som är starkt influerad av tyskt skogsbruk och idén om "normalträdet". Normalträdet representerade en teoretisk modell som syftade till att standardisera och kvantifiera skogsbruket, där särskilda metoder utvecklades för att noggrant beräkna växtvolym och arealavkastning (Wade, 2011).

Detta måste förstås mot bakgrund av att STF, i kontexten av den svenska fjällvärlden, har haft en position präglad av omfattande makt. Om maktens omfattning bestäms av tillgången till kapital (Van Dijk, 2018), har STF historiskt sett haft betydande möjligheten att påverka diskursiva processer. Detta har varit möjligt genom organisationens omfattande kulturella och sociala kapital, där det kulturella kapitalet huvudsakligen härstammar från en medlemskår dominerad av medel- och överklassmän under tidigt 1900-tal, medan det sociala kapitalet har vuxit genom en snabbt expanderande medlemsbas (Sandell 2000). Tack vare tillgången till dessa har STF kunnat påverka grupper och individers förståelse genom diskurser och därigenom styra vilka kunskaper, värderingar och normer som framställs som legitima eller självklara. Genom de konstruktioner som framkommer av årsskrifterna, rotade i en tid där mätbarhet var en central del av hur vi förstod naturen, har STF reproducerat en kvantitativ förståelse av naturen genom att befästa mätbarhet som norm i förståelsen av fjällen. Mätbarhet som normativ referens är således ett uttryck för reproducerade maktstrukturer och fortsätter att påverka hur fjällen betraktas idag, vilket tydligt framträder i analysen av medlemstidningen.

Eftersom diskurser inte bara speglar verkligheten utan också aktivt formar den (Van Dijk 2018), får diskursiva konstruktioner av fjället som mätbart även materiella effekter. Inledningsvis påverkar diskursen om fjällen hur allmänheten, turistnäringen och andra aktörer uppfattar och i förlängningen förhåller sig till fjällen. Den som har inflytande över diskursen har därmed även inflytande över

hur allmänheten och andra aktörer agerar i relation till fjällen. I linje med tidigare forskning om hur aktörer gör anspråk på mark genom diskurser (Stiernström och Arora-Jonsson, 2022), kan mätbarhet som kunskapsform här ses som en diskursiv mekanism genom vilken turistnäring osynliggör samiska markanspråk i den dominerande diskursen. En förutsättning för denna diskursiva process är etableringen av mätbarhet som normativ referens eftersom det är genom normer om hur vi betraktar fjällen som människan gör fjällandskapet begripligt. Denna konstruktion riskerar dock att omdefiniera fjällens värde till att främst handla om mätbara aspekter, exempelvis turism genom toppturer eller fjällen som en arena för vetenskap. I denna konstruktion där mätbarhet står i centrum för hur vi förstår fjällen, osynliggörs kulturella och sociala dimensioner i diskursen om fjällen. Eftersom samiska anspråk i stor utsträckning bygger på en kulturell förståelse av fjällandskapet genom de processer vilka har format det samiska kulturlandskapet, riskerar denna diskursiva mekanism att osynliggöra samiska anspråk i den dominerande diskursen om fjällen. För att återkoppla till styckes inledande argument om materiella effekter av diskursiva konstruktioner, förstås dessa effekter här som de sätt genom vilka människor agerar i relation till fjällen som ett resultat av diskursen om det mätbara fjället. Det kan till exempel handla vilka naturområden som får skydd genom bevarandeåtgärder, fjällområden vars mätbarhet framträder som central genom exempelvis höga berg eller områden av vetenskapligt intresse, eller områden där den samisk ursprungsbefolkning under århundraden upprättat rengården.

Vidare är det mätbara fjället även ett uttryck för koloniala maktstrukturer. Scott (1998) argumenterar för att mätbarhet som kunskapsform reproducerar kolonial makt genom att utöva kontroll över landskap, samhällen och individer. Detta sker genom införandet av standardiserade måttenheter för att förstå, kontrollera och omforma världen i enlighet med den koloniala maktens mål och intressen, ofta på bekostnad av lokal variation och komplexitet (Scott, 1998). Den dynamik som Scott redogör för hör inte en kolonial dåtid till utan präglar också en kolonial samtid. Mätbarhet som kunskapsform i kontexten av fjällvärlden etablerar kolonial kontroll genom att marginalisera lokala måttenheter förankrade i traditionella kunskaper och praktiker. Nutti Jannok (2007) beskriver hur det i den samiska kulturen historiskt har funnits unika sätt att mäta höjd, avstånd och tid som är nära kopplade till landskapet och den samiska kulturen. Ett exempel är benämningen av höjd efter växlighet eller styrkan i en hunds skall för att bedöma avstånd. Även förändringar i landskapet och renarnas förflyttningar i sökandet efter bete för att bedöma tid. Dessa enheter har en lokal relevans inom den samiska kontexten, men ger begränsad information för den som saknar kunskap om det unika fjällandskapet eller den samiska kulturen (Nutti Jannok 2007). På detta sätt blir mätbarhet som kunskapsform även en del av en kolonial maktstruktur där STF, genom att reproducera mätbarhet, bidrar till att upprätthålla en kunskapsordning där

västerländska måttssystem och kvantitativa perspektiv uppfattats som överlägsna och normativa.

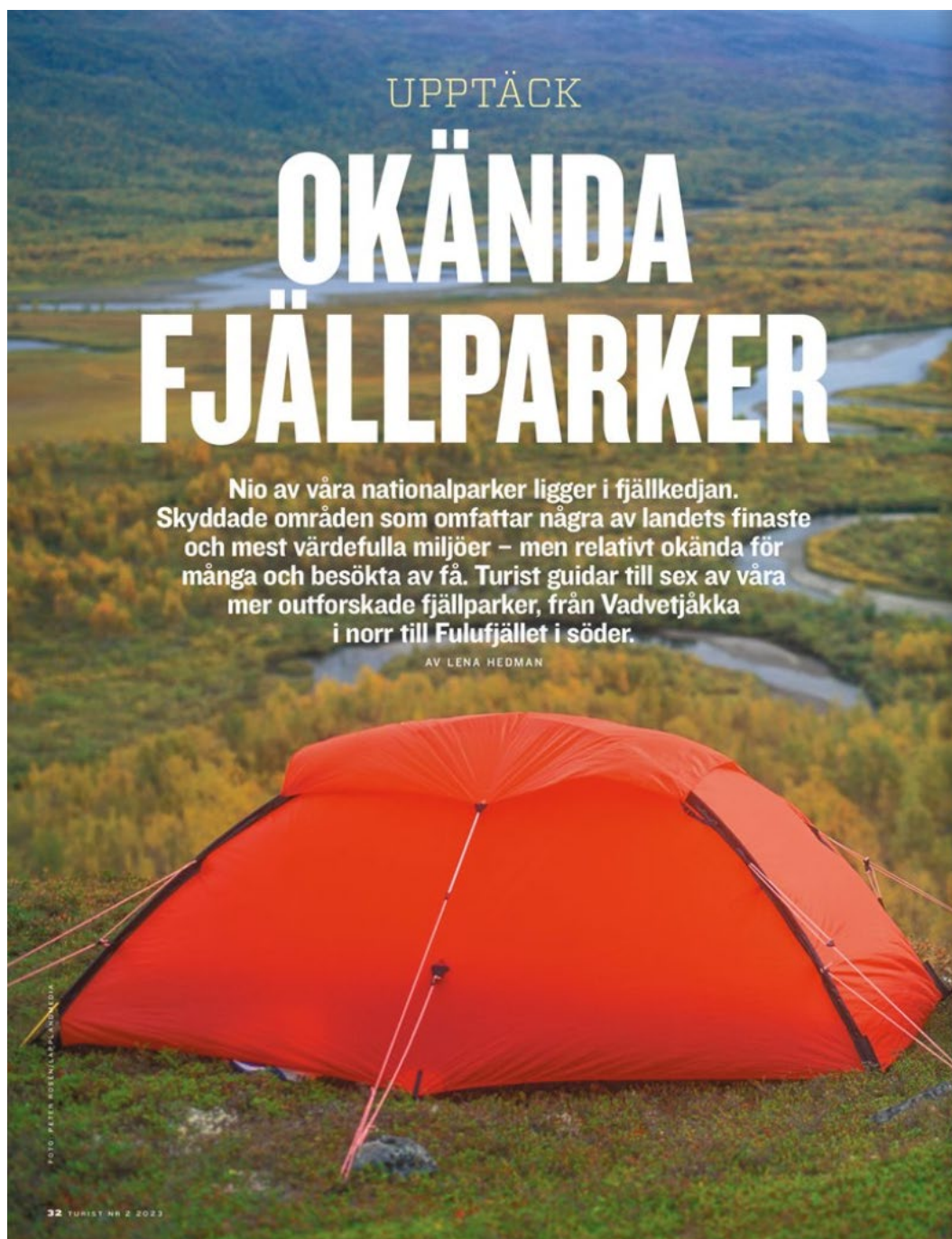
Sammanfattningsvis visar analysen hur mätbarhet, både historiskt och i nutid, har en central roll i konstruktionen av svenska fjälllandskap. Genom att framhäva kvantifierbara aspekter som höjd, avstånd, temperatur och tid har STF:s publikationer bidragit till att etablera mätbarhet som norm i diskursen om den svenska fjällen. Denna diskursiva konstruktion av fjällen bidrar till ett osynliggörande av samiska markanspråk i den dominerande diskursen om den svenska fjällen. Konstruktionen av fjället som mätbart präglas dessutom av en västerländsk, vetenskaplig kunskapsordning. Rotad i koloniala och historiska maktstrukturer, riskerar denna landskapskonstruktion att osynliggöra alternativa, lokala kunskapsformer, såsom samiska sätt att relatera till fjälllandskapet. På så vis fungerar mätbarhet inte enbart som ett sätt att förstå fjällen, utan också som ett uttryck för bredare samhällliga och koloniala maktstrukturer som påverkar hur fjälllandskapet betraktas och används idag.

5.2 Det naturliga fjället

Vid analys av innehållet i tidningen *Turist* framträder en konstruktion av den svenska fjällen som vildmark. Denna diskursiva framställning uttrycks bland annat genom det stora antal annonser som återfinns i tidningen. I det fjärde numret från 2024 återfinns en annons från företaget Casström som marknadsför knivar och utrustning. Rubriken lyder: ”Knivar och utrustning för vildmarksliv” (Casström, 2024:64). Även om annonsen inte uttryckligen kopplar knivar och utrustning för vildmarksliv till fjällen, är den publicerad i en tidning utgiven av en av de främsta aktörerna inom fjällturism och kan därför, genom sitt språkliga innehåll, anses ha en betydande påverkan på diskursen om fjällen. Liknande annonser återkommer i flera utgåvor av medlemstidningen. I en annons för Storsätra Fjällhotell lyder bildtexten: ”Upptäck Grövelsjöfjällens enda fyrstjärniga hotell när fjällvärlden är som allra vackrast. Njut av god mat, bekvämt boende och milsvid, orörd vildmark” (Storsätra fjällhotell, 2024:31). Konstruktionen av fjällen som vildmark görs även synlig i en annons för Haglöfs. Annonsen marknadsför en jacka vars material erbjuder ”den typ av pålitlig prestanda och skydd som behövs ute i vildmarken” (Haglöfs, 2024a:31). Genom konstruktioner av fjällen som vildmark, vilket antyder att landskapet är fri från mänsklig påverkan, konstrueras fjällen som en naturlig entitet där kulturella och sociala dimensioner utesluts.

Denna diskursiva konstruktion av fjällen som en naturlig entitet, förstärks av framställningar av fjällen som ett okänt landskap, till synes utforskat och tomt. Hedmans artikeln med namnet *Upptäck okända fjällparker* (Hedman, 2024:31), visar på denna diskurs, där rubriken utgör det första språkliga elementet som formar

denna konstruktion. Artikeln fokuserar på vad som i majoritetsbefolkningens ögon betraktas som mindre välkända nationalparker och deras dolda skönhet, och innehåller rent språkligt flera uttryck som formar diskursen om fjällen som en plats präglad av okändhet. Nationalparken Muddus beskrivs med följande formulering, "Nordöst om Jokkmokk ligger parken med stor vildmarkskänsla" (Hedman, 2024:34). Längre fram i artikeln beskriver författaren "den sköna ödslighet" som präglar nationalparken Vadvetjåkka. Beskrivningar av landskapet som okänt och ödsligt signalerar för läsaren att dessa platser är folktomma vilket i sin tur förstärker konstruktionen av fjällen som en naturlig entitet, fri från mänsklig påverkan och kulturella dimensioner. Genom dessa tematiska representationer formas diskursen om *Det naturliga fjället*.

Figur 1. Artikelomslag till "Upptäck okända fjällparker". (Turist nr 2, 2023:31). [2024-10-29]

Diskursen om det naturliga fjället tar sig också i uttryck genom de flertalet kartor som finns publicerade i tidningen. Dessa tenderar att framställa selektiva delar av fjällvärlden som framför allt betonar landskapets "naturliga" och ekologiska egenskaper. Figur 2 återger en karta över den nordligaste delen av den svenska fjällkedjan, hämtad ur artikeln *Norra Kungsleden nerifrån: Vakkotavare–Nikkaluokta*, i medlemstidningens tredje nummer från 2023. Kartan har för avsikt

att visa Durlings led upp till Kebnekaise. Utöver Durlings led, är även de leder som går mellan fjällstugor markerade. Förvaltningen av dessa stugor sker genom STF. Även sjöar, älvar, terräng och bergstoppar som präglar landskapet är tydligt markerade. Dessa "naturliga" element framhävs särskilt medan kulturella och sociala komponenter utelämnas. Utelämnandet av landskapets kulturella och sociala dimensioner i kartan, med undantag för element kopplade till STF, bidrar till att ytterligare förstärka framställningen av fjällskapet som en naturlig entitet. Att de enda kulturella komponenterna som tillåts i kartorna är de som är kopplade till STF, medan andra kulturella dimensioner såsom samiska element osynliggörs, visar på en maktstruktur där STF:s perspektiv erkänns och samiska osynliggörs. Ett exempel på centrala kulturella samiska aspekter som utelämnas från kartan är samebygränsen mellan Girjas och Laevas, som sträcker sig strax ovanför Kebnekaises fjällstation (Sametinget 2024a). Vidare framgår inte heller rengärden, kåtor eller samevisten som är belägna inom området (Sametinget 2024b).

Figur 2. Karta över den nordligaste delen av den svenska fjällkedjan, hämtad ur artikeln "Norra Kungsleden nerifrån: Vakkotavare–Nikkaluokta" (Turist nr 3, 2023:26). [Kartografiskt material] [2024-11-02]

Föreställningen av det naturliga fjället återfinns även i årsskrifterna vilket bland annat tar sig i uttryck i en redogörelse av den förväntade utvecklingen i Abisko i

samband med etableringen av Abisko fjällstation 1907. Sjögren skriver, ”Härbärgat kommer nu att utvidgas och det är endast en tidsfråga, när ett sanatorium och sommarvillor komma att växa upp kring den gamla hvilopunkten i vildmarken” (Sjögren, 1907:316). Flygares redogörelse för riskerna med en bestigning av Kebnekaise från samma år, ger också uttryck för diskursen av fjällen som en naturlig entitet genom tillskrivningen av landskapet som vildmark.

Om man vill, kan man ju skapa faror åt sig såväl här som där och naturligtvis med mera lätthet, flera skiftningar och ödesdigrare följder i Lapplands vildmark, än i civilisationens grannskap... (Flygare, 1907:280).

Som tidigare konstaterats representerar begreppet vildmark en uppfattning om landskapet som fritt från mänsklig påverkan och kulturella dimensioner vilket positionerar det som en naturlig och autonom entitet. Vidare är det särskilt anmärkningsvärt hur Flygare (1907:280) i sin artikel porträtterar fjällen som motsats till civilisationen, vilket inte bara förstärker konstruktionen av fjällen som en plats utanför kulturell påverkan, utan också skapar en tydlig dikotomi mellan det ”naturliga” och det ”civiliserade”. Denna dikotomi kommer att analyseras mer utförligt i senare avsnitt.

Diskursen om det naturliga fjället kommer även till uttryck i artikeln ”Den första vinterbestigningen av Kebnekaise” genom konstruktioner av landskapet som folktomt. Pallin skriver: ”En högtidlig tystnad härskade i fjället, och ju högre jag kom, desto mer blef jag gripen af vildmarkens ensamhet” (Pallin, 1909:331). Här fungerar begreppen ensamhet och tystnad som markörer som betonar frånvaron av människor i fjälllandskapet. På liknande sätt uttrycker termen ”ödemark” i Jolins artikel avsaknaden av människor. Författaren beskriver området kring Abisko som ”den högnordiska ödemarken” (Jolin, 1907:346), och avslutar stycket med ”Ty ödemark är det där uppe” (Jolin, 1907:346). Även Sjöberg använder begreppet ödslighet för att beskriva utsikten från Kebnekaises topp i årsskriften från 1909. ”Från dess snöfält har man skådat öfver ett panorama, där man ej vet om man mest skall beundra dess vilda ödslighet eller dess storslagna skönhet” (Sjöberg, 1909:292). Sammantaget konstruerar dessa beskrivningar av det svenska fjälllandskapet som ensamt, tyst, öde och ödsligt fjällen som ett rum där mänsklig påverkan är icke-existerande. Genom dessa konstruktioner av den svenska fjällvärlden som folktomt formas en diskurs som positionerar fjällen som en naturlig enhet, skild från kulturella och sociala dimensioner.

Utöver konstruktionen av fjälllandskap som folktomma, återkommer också framställningen av dessa landskap som orörda i årsskrifterna. Trots att dessa två uttryck, folktomt och orört, vid en första anblick kan verka synonyma, bär de på olika nyanser. Medan konstruktionen av landskapet som folktomt genom beskrivningen av fjällen som ensam, tyst, öde och ödsligt, betonar att fjällen inte

rymmer några människor eller mänsklig aktivitet, kan orörda tolkas som att landskapet är oförändrat av människan. Det orörda landskapet konstrueras således ett fjäll som förblivit intakt och opåverkat av människan, bevarat i sitt ursprungliga och oförändrade tillstånd. Formuleringar som "...där sällan någon människofot trampat" (Langlet, 1909:293), i beskrivningen av sträckan mellan Kebnekaise och Abisko, framställer landskapet som just orört. Vidare skildras området kring Torneträsk på följande sätt: "Ännu finns där dalgångar, där ingen turist satt sin fot – fjälltoppar, som väntar på sin besegrare – gröna fjällsluttningar där ännu inget tält stått" (Sjöberg, 1907:313 & 316). Ett sista exempel som ger uttryck för diskursen om det naturliga fjället genom konstruktionen av landskapet som orört återfinns i en artikel som redogör för upptäckten av ett stenröse under en toppbestigning av Kebnekaise. Författarna redogör för upptäckten som, "...en smula mänsklighet, det första spåret, i denna förskräckliga värld af is och snö, sten och afgrunder" (Wahlstedt & Norrbin, 1907:311). Författarnas beskrivning av stenröset som det enda mänskliga spåret i landskapet understryker att detta spår utgör ett ensamt undantag av människans inverkan på landskapet i en annars orörd miljö. Detta konstruerar det svenska fjället som något som existerar bortom mänskliga sociala och kulturella sammanhang, vilket förstärker diskursen av fjällen som naturligt, fri från kulturell och social påverkan.

Även årsskrifterna innehåller kartor som tenderar att fokusera på fjälllandskapets fysiska egenskaper, med särskild tonvikt på fjällets topografi. Denna återges genom tätt placerade höjdkurvor, vilka tydligt visualiserar höjdskillnader i terrängen. Nära placerade kurvor indikerar branta sluttningar, medan mer utspridda linjer visar på flackare eller gradvis stigande områden. Det finns en påtaglig fokusering på höjddata och höjdmeter på toppar är väl utmärkta, medan kulturella värden i landskapet utelämnas även här.

Konstruktionen av naturen som folktom och orörd i årsböckerna kan ses som ett resultat av historiska normer som dominerade förståelsen av naturen. I enlighet med dessa normer betraktades naturen som en dikotomi gentemot civilisationen, där naturen sågs som en flykt från modernitetens påverkan. Inom ramen för denna förståelse betraktades naturen som en romantiserad plats präglad av renhet och naturlighet, medan civilisationen sågs som artificiell och konstruerad. Särskilt "vildmark", svåråtkomlig och till synes orörd natur, erhöll status som en idealiserad plats där människan kunde återknyta till det ursprungliga och rena (Cronon 1996). Detta görs synligt i ovannämnda utdraget författat av Flygare från 1907, där han kontrasterar Lapplands vildmark med civilisationens grannskap. Denna dikotomi mellan natur och civilisation kommer också till uttryck i en beskrivning av utfärder från Abisko turisthärbärge författad av Jolin från 1907. Författaren skriver:

”Ty ödemark är det där uppe! Visserligen bildar järnvägen med sina stationer och banvaktstugor, tunnlar och snöskjul, telegraf- och telefonledningar ett streck af kultur tvärt genom landskapet...” (Jolin, 1907:346).

I denna beskrivning ställs det naturliga och ödsliga landskapet i kontrast till artificiella infrastruktur. Denna framställning av naturen som ren och orörd, i kontrast till det som är artificiell och mänskligt skapad, bär på maktstrukturer genom att de ända kulturella inslag som erkänns i landskapet är kopplade till specifika former av mänsklig påverkan som upprättandet av järnvägar, banvaktstugor eller telegraf och telefonledningar. Detta osynliggör samisk kultur och andra alternativa kulturella uttryck, som inte ryms inom denna snäva definition av kulturella element.

Genom sin framstående position inom fjällvärlden har STF varit avgörande för att etablera en normativ förståelse av fjälllandskapet som naturligt och orört i historiska konstruktioner, vilken sin tur har varit central för utformningen av diskursen om *Det naturliga fjället*. Denna diskurs, har reproducerats genom årsskrifterna och får återklang i dagsaktuella konstruktioner av det svenska fjälllandskapet, vilket framgår av innehållet i medlemstidningen. Diskursen om det naturliga fjället vidmakthåller och reproducerar makt på flera olika sätt. Först och främst marginaliserar denna diskurs andra perspektiv och kulturella dimensioner, särskilt samiska och lokala erfarenheter som inte ryms inom konstruktionen av fjällen som ”ren” och ”orörd”. Inramningen av naturen som en naturlig entitet undantränger komponenter i landskapet av kulturella och sociala karaktär. Därmed blir framställningen av svenska fjälllandskap som vildmark, öde och orört, ett undanträngande av alternativa verkligheter där människans relation till landskapet är central. Denna skildring förnekar samisk ursprungsbefolknings historiska närvaro i fjällvärlden och de på vilka sätt århundrande av renskötsel har format landskapet (Sametinget 2022b). Fjället är långt ifrån enbart ”naturligt,” genom det historiska brukandet av svensk ursprungsbefolkning bär landskapet även på kulturella relationer och betydelser. Den historiska användningen av fjället för renbete har dessutom bidragit till att utforma landskapet så som vi känner det idag.

Diskursen om det naturliga fjället reproducerar dessutom inte bara en viss syn på naturen utan påverkar också hur naturresurser hanteras, vem som kontrollerar landskapet, och hur olika grupper förhåller sig till fjälllandskapet. Konstruktionen av fjälllandskap som ”naturliga” riskerar att marginalisera samiska markanspråk och försvaga samernas position i den pågående konflikten mellan STF och ursprungsbefolkningen. Genom att osynliggöra samiska kulturella värden i diskursen om den svenska fjällvärlden, reduceras möjligheterna för samiska samhällen att påvisa kopplingar till urminnes hävd, en central aspekt i rättsliga processer om mark och resurser (Sametinget 2022b). Detta osynliggörande undergräver inte bara det historiska vittnesmålet om århundraden av samiskt bruk

och förvaltning av fjälllandskapen, utan det bidrar också till att försvaga legitimiteten i samiska krav på områden där traditionella verksamheter som renskötsel, jakt och fiske har bedrivits.

Det andra sättet genom vilket diskursen om det naturliga fjället vidmakthåller och reproducerar maktstrukturer är genom kommodifiering av fjälllandskapet. Genom konstruktionen av fjällen som en orörd, vild och naturlig plats, omvandlas landskapet till ett romantiserat ideal, vilket gör det till ett eftertraktat objekt särskilt inom turistindustrin. Diskursen om det naturliga fjället bidrar därigenom till att skapa en idealiserad bild av fjällvärlden som lockar och säljer upplevelser av ”ren” natur. Genom att omvandla fjälllandskapet till ett kommersiellt objekt, omfördelas makt i relation till vem som har förmåga att definierar, kontrollerar och exploaterar landskapet. Jag kommer fortsätta analysen av fjälllandskapets kommodifiering och sätta det i relation till det erövringsbara fjället i nästa avsnitt.

Diskursen om det naturliga fjället existerar inte i isolation, utan är bara ett sätt genom vilket allmänheten förstår och förhålla sig till den svenska fjällen. Vid analys av dagsaktuella konstruktioner av fjällvärlden genom medlemstidningen, blottläggs även framväxten av en motdiskurs som utmanar föreställningen om det naturliga fjället. Denna motdiskurs synliggör samiska element i fjälllandskapet, bland annat genom representationen av samiska ortnamn i kartor, något som illustreras i figur 2. Det samiska ortnamnet Vákkudavárre samt Láddjujohka som är det samiska namnet på den älv som löper längs vandringsleden mellan Nikkaluokta och Kebnekaise, finns representerade i kartan i figur 2 och ger uttryck för hur samiska språk- och kulturarv manifesteras i fjälllandskapet som en del av motdiskursen till föreställningen om det naturliga fjället. Erkännandet av samisk närvaro genom användningen av samiska Ortsnamn, kommer även till uttryck i artikeln *Gränslösa fjäll*, av Hedman (2024) i en beskrivning av den gamla Sulitelmaleden i Kvikkjokk.

Vandra västerut i frodiga Tarradalen/Darrevuobme. Åk båt i deltat, passera gamla fjällhemman och njut av vyerna. Här har vandrare gått sedan slutet av 1800-talets på väg mot Sulitelma/Sulidälbmá, som man då trodde var Sveriges högsta berg (Hedman 2024:63).

Som framgår av utdraget använder författaren både de svenska och samiska namnen på de orter som omskrivs i artikeln. Användningen av samiska ortnamn fungerar som ett erkännande av samisk närvaro i landskapet och ger uttryck för en motdiskurs, där fjällen inte enbart framställs som en naturlig enhet, utan också som ett område präglad av kulturella och historiska processer.

En annan artikel som uttrycker en motdiskurs till föreställningen om det erövringsbara fjället är *Striden är över nu*, författad av Gierdda (2023). Artikeln

behandlar efterverkningarna av de åtgärder som vidtogs i Jämtlandsfjällen för att minska antalet turister i renbetesland. I artikeln intervjuar Jonas Kråik, talesperson för en av de berörda samebyarna i Jämtlandsfjällen i syfte att belysa hur samerna har upplevt resultatet av de vidtagna åtgärderna. Å ena sidan ger detta en möjlighet för samiska röster att komma till uttryck och potentiellt påverka diskursen om fjällen, vilket kan ses som en del av den pågående motdiskursen. Genom att ge utrymme åt samiska perspektiv kan artikeln bidra till att utmana och nyansera den dominerande bilden av fjällen. Å andra sidan är det artikelförfattaren, redaktören och den ansvariga utgivaren på tidningen som i slutändan, innehar makten att forma representationen av dessa samiska röster. Det är dessa aktörer som styr hur samiska röster ska presenteras i tidningen och vilka aspekter som ska lyftas fram respektive utelämnas. Detta medför att kontrollen över representationen av samiska röster, och därmed över diskursen om fjällen, fortsatt i stor utsträckning vilar hos STF.

I det femte numret från 2024 återfinns en kort artikel som belyser samisk kultur genom verk av den samiska konstnären Britta Marakatt-Labba. Även denna artikel ger uttryck för en kontradiskurs till föreställningen om det naturliga fjället, där samisk kultur synliggörs och integreras i landskapet. Författaren skriver:

Marakatt-Labba, född och fortfarande verksam inom Kiruna kommun, är en av Sápmis mest uppmärksammade konstnärer och i dag representerad på konstinstitutioner världen över (Hök 2024:16).

Genom att lyfta fram kulturella kopplingar till Sámpi genom Marakatt-Labbas konst, synliggör artikeln hur samisk kultur är en integrerad del av fjällandskapet. Detta utmanar den dominerande förståelsen av fjällandskapet som naturlig genom att betona landskapets kulturella element. Tillsammans illustrerar ovanstående exempel en ökad inkludering av samiska perspektiv i samtida konstruktioner av fjällandskapet. Denna diskurs kan betraktas som en reaktion på bredare samhälleliga strukturer, där urfolksrättigheter de senaste åren har fått större uppmärksamhet och diskuteras i högre utsträckning (Lundmark 2010). Trots detta återstår betydande begränsningar i hur samiska röster representeras. Påverkan av fjälldiskursens innehåll och utformning är fortfarande till stor del förbehållen STF, vilket gör att samernas rätt att definiera fjällandskap förblir begränsad. På grund av detta kan inkluderingen av samiska perspektiv möjligtvis ses som mer symbolisk än strukturellt integrerad.

Sammanfattningsvis konstruerar STF svenska fjällandskap som en naturlig enhet, genom språkliga uttryck som antyder att fjällen är folktomt, öde samt opåverkad av mänsklig aktivitet. Detta förstärks genom de visuella representanter som utgörs av kartor som fokuserar på fjällets fysiska egenskaper medan kulturella dimensioner, såsom samebygränser och samiska visten, utelämnas. Denna framställning av fjällen som ”naturlig” speglar en historisk dualism mellan natur och kultur, där

naturen separerades från samhället och idealiseras som orörd och ren (Cronon 1996). STF:s inflytande på fjälldiskursen har bidragit till att reproducera denna syn på fjällen som en uteslutande naturlig entitet vilket osynliggör samiska kultur och därmed bevis av århundraden av samisk närvaro. Detta osynliggörande av historisk samisk närvaro riskerar att marginalisera samiska anspråk på mark och försvagas deras ställning i konflikter om fjällens resurser. I kontrast till denna dominanta diskurs om det naturliga fjället blottläggs även en motdiskurs vid analys av samtida konstruktioner av fjällandskap som synliggör samiska perspektiv och kulturella arv i landskapet. Slutligen bidrar diskursen om det naturliga fjället till ett romantiserat ideal som möjliggör kommodifiering av landskapet som blir föremål för analys i följande avsnitt.

5.3 Det erövringsbara fjället

I medlemstidningen framträder språkliga uttryck som konstruerar fjällen som en plats där äventyr startar, upplevs och äger rum. En annons av Vy som förekommer i det första numrerat av tidningen från 2023 illustrerar hur det språkliga innehållet i medlemstidningen konstruerar fjällen som en arena för äventyr. Annonserna marknadsför nattåg till Norrland genom ett bilduppslag föreställande en tågkupé med en bildtext som lyder: "Nattåget till Norrland stannar mitt i Abisko som är den perfekta starten på fjälläventyr för stora och små" (Vy, NR 1, 2023:3). Ett liknande budskap återfinns i en annons av Bagheera i tidning nr 4 från 2024. Företaget gör reklam för friluftskläder för barn med bildtexten: "Nyheter för alla små äventyrare" (Bagheera 2024:65). Genom att marknadsföra sina produkter i relation till "äventyr" förstärker ovanstående annonser konstruktionen av den svenska fjällvärlden som en plats där äventyr äger rum. Begreppet äventyr syftar i kontexten av dessa annonser till en upplevelse som involverar personliga utmaningar, spänning eller utforskning av okända och potentiellt riskfyllda miljöer. Dessa exempel är representativa för de flertalet annonser som förekommer i medlemstidningen, som på olika sätt framhåller äventyr som en central del av fjällvärlden och därmed konstruerar fjällen som en arena för mänskliga prestationer. Annonserna fungerar därmed inte bara som marknadsföring för produkter utan också som delar i en större diskurs om fjällen som en plats för äventyr, utforskning och prestationer.

Medlemstidningens språkliga innehåll bidrar även till att konstruera den svenska fjällvärlden som en plats för erövring. Detta kommer till uttryck genom framför allt konstruktionen av toppbestigningar som ett centralt mål i fjällandskapet. Toppbestigningar är temat för flera artiklar och ges därmed en framträdande roll i tidningens innehåll. I artikeln *En topptur för varje landskap*, beskriver Andersson fyra olika toppturer på skidor, en i varje av fjällens fyra landskap. Topparna beskrivs nästan som provningar, där författaren ger tips och strategier för hur dessa

bäst ska övervinnas. Författarens fokus på och fascination för bergets högsta punkt uttrycks i följande stycke:

Just högsta punkten har ett särskilt skimmer över sig... Bra då att svenska fjällvärlden består av fyra landskap: Dalarna, Härjedalen, Jämtland och Lappland, med fyra fina toppar att pricka av på vill göra-listan (Andersson 2024,57).

Denna beskrivning, som betonar bergets högsta punkt som ett centralt inslag i fjällandskapet, formar en förståelse av fjällen där personlig erövring och prestation är avgörande komponenter i upplevelsen av fjällen. Vidare beskriver författaren topturerna som något att pricka av på ”att göra-listan” vilket signalerar för läsaren att fjällvärlden är något att ta sig an, att övervinna och bemästra. Denna konstruktion av fjällen som något att ta sig an och konsumera återkommer även i Frosters artikel:

Marika och Bosse Sjönell, 74 och 76 år, från Ösmo söder om Stockholm, började bocka av nationalparkerna förra året och är redan uppe i 25. Snart 26. ... Men nu är de ändå så nära sitt mål att de, liksom jag, börjar fundera på vad som kan bli nästa utmaning (Froster, 2024b, 53).

Representationen av fjällvärlden som en samling mål att ”bocka av” eller turer att pricka av på ”att göra-listan”, konstruerar ett landskap som främjar en konsumtionsorienterad förståelse av fjället där det huvudsakliga målet är att uppnå personliga prestationer. På så sätt växer en bild av det erövringsbara fjället fram genom STF:s framställningar av svenska fjällandskap i medlemstidningen. Detta sker genom att STF etablerar ett ramverk där fjällen ses som en fysisk plats för äventyr, där turister uppfattar fjällets landskap och former som något att erövra.

Dessa sätt att betrakta landskap som erövringsbara återfinns även i STF:s årsskrifter. Erövring av fjällen uttrycks på olika sätt, däribland genom språkliga formuleringar som framhäver människan som subjekt och naturen som objekt, genom uttryck som upptäcka, besegra eller erövra. En särskilt belysande artikel som ger uttryck för diskursen om det erövringsbara fjället, är författad av Sjögren, där han skriver: ”Ännu finns där dalgångar, där ingen turist satt sin fot – fjälltoppar, som väntar på sin besegrare – gröna fjällsluttningar där ännu inget tält stått” (Sjöberg, 1907:313 & 316). I dessa rader framhävs fjällens orörda natur, vilket inbjuder till utforskning och äventyr. Samtidigt signalerar Sjögrens språkbruk att fjällen är något som väntar på att bli erövrad av människan.

Denna syn på naturen som något att erövra återkommer i många artiklar som publicerats i STF:s årsböcker, där en betydande del skildrar människors bestigningar av olika berg. Exempel på sådana skildringar inkluderar *Mot Sveriges högsta topp*, (Wahlstedt & Norrbin, 1907:291), *Kaskasatjåkkos bestigning* (Mesch, 1908:318), samt *En bestigning af Kebnekaise sommaren 1908* (T.T, 1909:336). I

dessa artiklar konstrueras naturen att spela en underordnad roll i förhållande till mänskliga erövringar. Naturen framställs som ett medel för att möjliggöra mänskliga prestationer.

Om konstruktionen av fjällen som erövringsbara sätts i ett bredare sammanhang, framträder en tydlig koppling till en antropocentrisk natursyn som historiskt har dominerat västerländska idéer om naturen. Helmfrid (2007) härleder den antropocentriska natursyn i det västerländska tankesättet tillbaka till upplysningstiden, där människan, genom vetenskapliga framsteg, började betrakta sig själv som överlägsen naturen och erhöll därmed rätten att kontrollera och utnyttja den (Helmfrid 2007). Inom denna syn förstås relationen mellan människa och natur som en subjekt–objektrelation, där människan agerar som det aktiva subjektet och naturen reduceras till ett passivt objekt (ibid.). Konstruktionen av svenska fjällen som erövringsbar i medlemstidningen samt årsskrifterna kan betraktas som en förlängning av denna natursyn, där människan intar en överordnad position i relation till naturen. Språket som återfinns i årsskrifterna, däribland ord som “upptäcka”, “besegra” och “erövra” och konstruktioner av toppbestigningar som ett centralt mål i fjällandskapet, reflekterar idéen om att naturens värde främst knyts till dess förmåga att tjäna mänskliga behov vilket återspeglar den antropocentrisk natursyn.

I kontexten av den svenska fjällvärlden är det möjligt att argumentera för att STF, genom sina konstruktioner av fjällen som erövringsbar i årsskrifterna, bidragit till att etableras den antropocentriska natursynen som norm. i likhet med diskurserna om det mätbara fjället samt det naturliga fjället, måste detta förstås mot bakgrund av STF:s framträdande position inom den svenska fjällvärlden. Denna position möjliggör omfattande påverkansmöjligheter både avseende diskursens innehåll och utformning samt över allmänhetens mentala representationer av fjällen genom diskurser. Eftersom språket genomsyras av olika attityder, värderingar och maktstrukturer som aktivt bidrar till att konstruera och organisera den sociala verkligheten (Bergström & Boréus 2012), måste språkval genom frekvent användning av ord som “besegra” och “erövra” ses som särskilt avgörande för normaliseringen av en antropocentrisk natursyn inom diskursen om det svenska fjället.

Detta sätt att förhålla sig till naturen återspeglas i STF:s dagsaktuella konstruktioner av fjällen som blir tydligt i det omfattande fokuset på toppturer och bestigningar av höga berg i medlemstidningen. Helmfrid (2007) argumenterar för att en antropocentrisk natursyn fortfarande i viss uträkning präglar synen på naturen i dagens samhälle. STF:s dagsaktuella konstruktioner måste därför förstås om ett samspel mellan reproduktionen av historiska maktstrukturer och den fortsatta inverkan som denna förståelse utövar på diskurser av fjällen.

Den antropocentriska natursynen formar fjällen som en plats för mänskliga intressen, vilket skapar förutsättningar för turism och exploatering genom kommodifiering av fjällandskapet. Kommodifiering avser den process genom vilken ett objekt, fenomen eller mer abstrakta företeelser tillskrivs ett ekonomiskt värde som överstiger dess bruksvärde, exempelvis kulturella eller funktionella värden. Termen kan också användas för att beskriva hur dessa företeelser eller objekt, som tidigare inte betraktats i ekonomiska termer, tilldelas ett ekonomiskt värde inom det kapitalistiska systemet (Woods, 2011). Genom diskursiva konstruktioner av fjällen som till exempel, erövringsbar, möjliggörs kommodifiering av fjällen genom turism. Detta eftersom människans överordning legitimerar exploatering av fjällen, vilket möjliggör för omvandlingen av fjällandskap till en handelsvara. Kommodifiering av fjällen kan omfatta omvandlingen av vardagliga fenomen, som vackra vyer, eller vandring i fjällmiljö till konsumtionsvaror. Detta sker till exempel genom att turister i regel måste betala för att få tillgång till det då kommodifierade fjällandskapet, bland annat genom kostnader för logi och mat.

Woods (2011) argumenterar för att exploatering av rurala landskap genom kommodifiering skapar nya meningar för de kommodifierade varorna baserat på dess värde för turismen. I min analys, fördjupar jag Woods (2011) argument, och menar på att kommodifiering inte endast skapar nya meningar för de kommodifierade varorna, utan också bidrar till att omdefiniera själva fjällandskapets identitet. Med fjällandskapets identitet avser jag de värden som tillskrivs landskapet genom kulturella, historiska och ekonomiska diskurser. Process av kommodifiering förändrar nämligen hur vi relaterar till landskapet i sin helhet. Denna förändring av identitet tillför en ytterligare dimension av makt, där den samiska ursprungsbefolkningen förlorar kontrollen över hur deras traditionella landskap definieras. Detta måste förstås mot bakgrund av fjällandskapets historiska betydelse för den samiska ursprungsbefolkningen, vilket har gjort det till en grundläggande del av samisk kultur, djupt förankrad i både tradition och identitet (Sametinget 2022b). Fysiska lämningar vittnar om landskapets historiska betydelse, men minst lika centralt är det immateriella kulturarvet. Detta innefattar bland annat de berättelser, traditioner och den kunskap som är djupt förankrade i fjällandskapet (Ibid.). Omskapandet av fjällandskapets betydelse utifrån dess ekonomiska riskerar därmed att osynliggöra samisk kultur och tradition i landskapet.

Sammanfattningsvis framträder diskursen om det erövringsbara fjället genom ett språkbruk som speglar ett bredare natursyn där människan intar en överordnad position i förhållande till naturen. Detta språkbruk återkommer även i dagens konstruktioner av fjällen och måste förstås som ett resultat av samspelet mellan STF:s reproduktion av historiska maktstrukturer och en bestående påverkan som fortsätter influera diskursen om den svenska fjällvärlden. Denna antropocentriska

naturesyn möjliggör och legitimerar kommodifiering av fjällandskap där fjällen tillskrivs ekonomiska värden och inbjuder in till äventyrsturism. En mekanism i denna process är omdefiniera fjällens identitet. Till följd av fjällandskapets historiska betydelse för samisk kultur, tradition och identitet, riskerar omskapandet av fjällets identitet att osynliggöra den samiska ursprungsbefolkningens historiska och kulturella kopplingar till fjällandskapet. Sammanfattningsvis möjliggör diskursen om det erövringsbara fjället en fortsatt marginalisering av samiska perspektiv genom att reducera fjällandskapet till en ekonomiskt exploaterbar resurs för turistnäringen.

5.4 Det nationalromantiska fjället

I det här avsnittet kommer analysen skrivas fram i omvänd ordning med utgång i historiska konstruktioner av den svenska fjällvärlden, för att sedan undersöka hur dessa kommer till uttryck i dagsaktuella diskurser om fjällen. Denna omvända analysstruktur motiveras av att diskursen om det nationalromantiska fjället som har identifierats i årsskrifterna, har genomgått omfattande förändringar och får nya uttryck i dagens konstruktioner genom medlemstidningen. Denna ansats möjliggör en undersökning av diskursens utveckling över tid och hur diskursen har förändrats i relation till nya samhälleliga normer.

I 1907 års årsskrift beskriver Jolin i sin artikel hur öppnandet av Abisko turisthärbärge förväntas ”underlätta njutandet af vårt fosterlands mångskiftande naturskönhet, särskildt i de trakter, där denna skönhet är mest storslagen och på samma gång svårast åtkomlig, i den höga Nordens fjällvärld” (Jolin, 1907:335). I detta utdrag konstrueras den svenska fjällen som en symbol för nationell stolthet genom en romantisering av landskapet, vilket speglas i språkliga uttryck som ”mångskiftande naturskönhet” och beskrivningar av fjällens storslagenhet. Fjällvärlden tillskrivs även en specifik betydelse som en del av ”fosterlandet”, vilket antyder att fjällen inte enbart är som en geografisk plats, utan också en integrerad del i den svenska nationella identiteten. Fenomenet av fjällen som en central del i den svenska identiteten, kommer även till uttryck i Von Feilitzens artikel från 1909. Författaren beskriver en grupp skolungdomars färd till Jämtlandsfjällen. ”Resan hade till mål.... att visa dem [svenska skolungdomar] den vackra norrländska naturen och därigenom väcka deras natursinne och fosterlandskärlek” (Von Feilitzen, 1909:430 & 431). Här betraktas fjällen genom konstruktionen som en integrerad del av nationen, som ett medel för att ”väcka” ungdomarnas kärlek till fosterlandet. I ett avslutande stycke beskriver författaren vidare resans påverkan på skolungdomarna:

Intresset för skidsporten och för ett friskt och härdadt lif hade blifvit väckt hos dem, och min öfvertygelse är att genom anordnandet af dylika utflykter och därigenom att ungdomen beredes tillfälle att under kompetent ledning få utsträcka sina färder till de

mest storslagna delarna af Sverige, deras intresse för naturen i icke ringa grad höjes och därmed äfven deras kärlek till sitt land (Von Feilitzen, 1909:431).

Genomgående i artikeln är konstruktionen av den svenska fjällvärlden som en central komponent i skapandet av en gemensam nationell identitet och, i förlängningen, i det svenska nationsbygget. Fjällen tillskrivs också en fostrande roll, där den svenska naturen fungerar som medel för att bygga en känsla av nationell samhörighet.

Vidare kommer konstruktionen av den svenska fjällvärlden som symbol för nationell identitet även till uttryck i Flygares artikel med namnet *Olika vägar till Kebnekaises högsta topp*. Författaren beklagar sig över att, "...vi [svenskarna] har lämnat äran af landets högsta fjälltopps första bestigning åt en utlänning!" (Flygare 1907:279). Detta utdrag belyser den känsla av förlust och frustration som författaren upplevde i samband med att en icke-svensk blev den första att nå toppen av Sveriges högsta berg. Den första bestigningen av Kebnekaise sågs inte bara som en personlig prestation, utan också en utebliven seger för den nationella självkänslan.

Slutligen vill jag återvända till Jolins (1907) artikel för att närmare granska hur författaren konstruerar fjällen som en symbol för en nationell svensk identitet. I följande passage uttrycker författaren sina förhoppningar om vad den ökad turisttrafikens i Norden kommer medföra:

Och må den [ökade turisttrafiken i Norden] också föra med sig, att våra kartor snart utbyta alla dessa lapska och finska jock och tjåkko, jaur och järvi o. s. v. mot de svenska orden älf, berg, sjö. Sverige åt svenskarna! Våra lappar och finnar skola ju iallfall lära sig svenska (Jolin 1907:340 342).

Detta utdrag förmedlar en idé om det svenska språkets överlägsenhet genom att positionera samiska och finska som avvikande, ett mönster som överensstämmer med de argument som Said (2016) framför i sin teori om orientalism och konstruktionen av "den andra". Konstruktionen av samiska och finska som "det andra" framställer svenskan som det normativa och "korrekta" språket i relation till de språk som talas av minoritetsgrupper. I Suids analys används den "orientaliska" världen som en spegelbild av väst, där det exotiska och främmande definierar västvärldens identitet genom motsatsförhållanden (Said 2016). På samma sätt konstrueras samerna och finnarna i Jolins (1907) artikel som "den andra" i relation till det svenska. Detta resulterar i en asymmetrisk maktrelation. Sverige, framställs som den rätta och legitima kulturen, medan de minoritetsgrupper som ses som "den andra" reduceras till symboler för det som är annorlunda och underordnat. Jolins (1907) språkliga formulering "Sverige åt svenskarna", är inte bara en symbol för nationell stolthet eller svensk överlägsenhet. Det upprätthåller ett system som

marginaliserar minoritetsgrupper genom att etablera Sverige och det svenska som norm. Därigenom marginaliseras andra kulturer i den nationella berättelsen.

Sammantaget formar konstruktionerna av fjällen som en symbol för en nationell identitet, nationell samhörighet och nationell stolthet diskursen om det nationalromantiska fjället. Denna diskurs konstruerar inte bara det svenska som dominerande och normgivande genom att marginalisera och positionera minoritetsgrupper som avvikande, utan bidrar också till att omdefiniera Sápmi genom att skriva över fjällen i nationens avbild. Detta förnekar och osynliggör både den samiska identiteten och de kulturella och historiska realiteter fjällandskapet inrymmer. Genom denna diskurs konstrueras en homogen bild av Sverige som en enhetlig nation, vilket samtidigt ignorerar den mångfald av kulturer som faktiskt existerar inom landets gränser.

Denna diskurs måste förstås mot bakgrund av att den svenska naturen historiskt har varit en kraftfull symbol för svenskhet i den nationella självbilden. Både ”natur” och ”nation” härstammar från det latinska ordet *nasci*, vilket betyder att födas, ursprung, väsen eller härkomst. Det är därför inte svårt att föreställa sig att det finns en stark koppling mellan en nation och dess natur (Tordsson, 2000). Den svenska naturens symbolik för svenskhet i den nationella självbilden är dels till följd av dess viktiga roll i industrin där naturens genom resurser betraktades som inträdesbiljetter till världshandeln. Naturresurser såsom skog, vattenkraft och järnmalm såg som viktiga medel för att stärka den industriella konkurrenskraften i Sverige (Sandell & Sörlin 2000). Dels berodde detta på framväxten av nationalmytologin under 1800-talet. I en tid av modernisering strävade man efter att återfinna det ”folkliga” och ”äkta” i den svenska identiteten. Den vilda och dramatiska svenska naturen blev en idealbild som ansågs representera ett äkta svenskt kulturarv. Naturen betraktades inte bara som en källa till resurser, utan även som en plats för själavård och nationell stolthet, där bilden av den storslagna svenska naturen växte fram (Tordsson 2000). Denna förståelse av naturen som formgivande i den nationella självbilden har troligen spelat en avgörande roll i utformningen av diskursen om det nationalromantiska fjället som återfinns i STF:s årsskrifter. STF har i sin tur genom reproduktion av dessa strukturer i årsskrifter bidragit till att etablera denna diskurs som normativ.

Naturens betydelse för den svenska självbilden måste förstås som en del i ett internationellt mönster (Sandell & Sörlin 2000). Naturens centrala roll för den nationella självbilden kommer också till uttryck i den amerikanska identiteten. Mötet med den vilda naturen, i samband med den amerikanska expansionsvågen på det nordamerikanska fastlandet har haft en stor inverkan på den amerikanska mentaliteten (Tordsson, 2000). I det svenska fallet, har ett antal olika faktorer har kommit till att forma och befästa föreställning om den svenska naturen som

nationell stolthet. Nationalsången utgör ett exempel, där den nordiska naturen har en framträdande rollen, se till exempel fransen ”fjällhöga nord”. Nationalsången är en av många kulturella artefakter som har varit avgörande för att forma och befästa den svenska självbilden. I detta sammanhang framstår fjällen som en patriotisk symbol, ett unikt landskap som starkt kännetecknar och särskiljer Sverige i den nationella diskursen (Sörlin, 2000).

Vid analys av medlemstidningen blir det tydligt att diskursen om den nationalromantiska fjällen inte har reproducerats i samma utsträckning som exempelvis det mätbara eller det erövringsbara fjället. Även om romantisering av den svenska fjällen fortfarande förekommer, särskilt genom språkliga uttryck som betonar fjället skönhet, är fjällandskapets funktion som identitetsmarkör i den svenska självbilden inte längre lika självklar i de dagsaktuella konstruktioner som återfinns i medlemstidningen. Den svenska fjällets roll i nationsbilden har genomgått en förändring, från att historiskt ha varit en central symbol för nationell samhörighet och fosterlandskärlek, till att i nutida diskurser snarare symbolisera svensk ideal som demokrati och inkludering. I medlemstidningen betonas särskilt fjället i relation till inkludering och tillgänglighet. Ett uttryck för denna diskursiva förskjutning återfinns i Gierttas artikel om ekonomiska nedskärningar till friluftslivet. Författaren skriver:

Båda våra organisationer har noterat att frågan måste upp tydligare, vi vill visa hur det faktiskt ser ut, säger Daniel Skog, hållbarhetsansvarig på STF. Det handlar framförallt om nedskärningar i den infrastruktur som finns runt friluftslivet, som länsstyrelsen har hand om. Sådant som gör naturen mer tillgänglig för allmänheten, såsom spänger, fågeltorn och vindskydd (Giertta 2024:12).

Författarens missnöje med utebliven finansiering, vilket riskerar att begränsa fjällets tillgänglighet, speglar fjällets roll som en förlängning av svenska värderingar i nationsbilden. Den nya rollen som symbol för svenska värderingar kommer även till uttryck i en annons för Haglöfs friluftskläder:

Vi är en gemenskap av outsiders och vi finner styrkor i våra olikheter. Förenande i vår genuina kärlek till naturen, driven av nyfikenhet och en vilja att förbättra, vill vi inspirera andra att utforska livet utomhus (Haglöfs 2024b:38).

I detta utdrag reflekteras ett skifte i hur den svenska fjällvärlden relaterar till den svenska identiteten. Från att ha fungerat som ett medel för fostran av nationell samhörighet, betonas här fjällen snarare som en källa till inspiration. Detta skifte pekar på ett mer inkluderande och individuellt orienterat synsätt, där fjällen inte längre är en strikt nationell symbol utan snarare ett uttryck för inkludering. Det är dock viktigt att beakta vilka som inte ryms inom denna inkludering, där samer som ursprungsbefolkning allt för ofta utelämnas i medlemstidningens skrifter. Denna

diskursiva förskjutning av fjället kommer även till uttryck genom Hedmans artikel *Upptäck okända fjällparker*.

Syftet [med nationalparker] är att skydda områden som annars hotar att förstöras eller försvinna helt. Men de ska också inspirera och underlätta för människor att uppleva fina natur och kulturmiljöer (Hedman 2023:36).

Här betonas återigen inkludering och tillgänglighet som centrala funktioner i konstruktionen av den svenska fjällen, vilket kan betraktas som en förlängning av moderna svenska värderingar i kontexten av den nationella identiteten. På det här sättet kan vi se hur diskursen om det nationalromantiska fjället har kommit att omformas till att i större utsträckning uttrycka svenska demokratiska värderingar i nutida konstruktioner av fjällandskap där inkludering och tillgänglighet utgör framträdande teman.

Ett annat sätt genom vilket diskursen om det nationalromantiska fjället har förändrats, är genom ett skifte från fjällvärlden som en symbol för nationell samhörighet till att i stället spela en allt större roll för individens personliga upplevelse och självförverkligande. I STF:s årsskrifter betonas fjällen som en plats för skapandet av en nationell samhörighet där naturupplevelser knyts till fosterlandskärlek och nationell stolthet. Dagens diskurs har förskjutits mot ett mer individualistiskt perspektiv där fokus ligger på individuella fjällupplevelser. Genom Frosters (2023) artikel om Grövelsjön som återfinns i det första numret från 2023, kommer denna diskursiva förskjutning till uttryck. Författaren beskriver Svealands högsta topp, Storvätteshåga. ”Väl uppe på platån mellan topparna är det som att åka i ett månlandskap av socker. Hit längtar många, för att hänga ut själen på vädring en stund mot horisonten” (Froster 2023:24). I dagens konstruktioner av om fjällvärlden, som illustreras genom Frosters (2023) artikel, är fokus inte längre på att skapa en kollektiv nationell identitet, utan snarare på individens personliga upplevelse och behov av återhämtning. Genom att beskriva fjällen som en plats för att ”hänga ut själen på vädring” förskjuts landskapets betydelse från en kollektiv symbol till en individuell resurs för välbefinnande och personlig reflektion.

Även de annonser som återfinns i medlemstidningen ger uttryck för denna diskursiva förskjutning i diskursen om *Det nationalromantiska fjället*. Genom bildtexten: ”Du + vildmarken + ditt Hillebergtält = oändliga möjligheter.” (Hilleberg 2023:17), konstrueras en diskursiv förståelse av fjällen som en plats för individuella äventyr och utmaningar. På likande sätt kommer fjällen till uttryck som plats för individuella upplevelser snarare än nationsbyggande, i artikel *Välkommen till gåsen!* författad av Nordstrand och Höks (2023). I denna artikel genomför författarna intervjuer med olika personer vid fjällstugan Gåsen och lyfter bland annat fram Maria Noro, som gärna ger sig ut på soloturer med tält och uppskattar

känslan av att klara sig själv (Nordstrand & Hök 2023:38) vilket ytterligare ger uttryck för ett individcentrerat förhållningssätt till fjällen.

Ett sista sätt som ger uttryck för fjällen som plats för individuella prestationer och utmaningar sker genom Frosters (2024b) artikel om okända fjällparker. I följande utdrag beskriver författaren den personliga betydelsen av nationalparksgränsen till Pieljekaise, som hon snart ska korsa:

Denna gräns markerar målet för ett personligt projekt: att kryssa alla Sveriges 30 nationalparker. Pieljekaise är den allra sista på min lista – den glömda parken, som få kommer ihåg namnet på och ännu färre har varit i (Froster 2024b:20).

På samma sätt som diskursen om det erövringar fjället, legitimerar denna diskurs kommodifiering av fjällandskapet vilket öppnar upp för exploatering genom turism. Det personliga projektet av att ”kryssa av” alla nationalparker speglar en diskurs där fjällen inte längre är en symbol för nationell samhörighet, utan i högre grad en plats för individuell prestation, utforskning och självförverkligande. Denna förskjutning av diskursen, från att fjällen tidigare fungerade som en symbol för nationsbygge till att idag representerar en ökad individualisering av naturupplevelser, konstruerar fjällen som en arena för prestation som underbygger exploateringen av fjällen genom turism. Genom konstruktioner av fjällen som en arena för individuella upplevelser, etableras en subjekt–objektorienterad relation mellan människa och natur som påminner om den som diskursen om det erövringar fjället åstadkommer. Det sätt som genom vilka dessa två diskurser samspelar för att tillsammans underbygger exploatering kommer diskuteras närmare i uppsatsens diskussionsavsnitt.

Sammanfattningsvis, vid analys av STF:s årsskrifter växer en diskurs om det nationalromantiska fjället fram genom konstruktioner av fjällen som en symbol för nationell samhörighet och en gemensam nationell identitet. Denna diskurs vidmakthåller asymmetriska maktstrukturer genom att positionera minoritetsgrupper som avvikandet, vilket i sin tur konstruerar majoritetssverige som norm. Diskursen om det nationalromantiska fjället konstruerar också en homogen nation vilket osynliggör kulturella minoriteter. Av dagsaktuella konstruktioner av fjällandskapet genom medlemstidningen framgår att diskursen om det nationalromantiska fjället har omformats och kommit till att numera omfattar andra värden än de som tidigare var framträdande. Fjällens symbolik i den nationella självbilden har genomgått ett skifte, från att vara en central symbol för nationell identitet och fosterlandskärlek till att i dag representera moderna svenska värderingar som inkludering och demokrati. Den svenska fjällen har också gått från att vara en arena för byggandet av en nationell samhörighet till att idag i större utsträckning symbolisera individuella upplevelser och personligt välbefinnande. Denna individuella förskjutning samspelar med diskursen om det erövringarna

fjället för att underbygga exploatering av fjällskapet genom turism. Genom att ta en historisk utgångspunkt i analysen av det nationalromantiska fjället har avsnittet visat hur diskurser och maktstrukturer inte enbart reproduceras i sin ursprungliga form, utan även förskjuts och antar nya uttryck vilket leder till att de får nya funktioner.

6. Diskussion

Diskurser existerar sällan oberoende av varandra, utan samexisterar, samspelar och påverkar varandra på komplexa vis (Van Dijk, 2008), ibland inom ett och samma material. De är dynamiska till sin natur, ständigt formade och omformade genom mänsklig praktik, vilket medför att de varierar i enlighet med sociala och kulturella kontexter samt genom olika historiska skeenden (Benjaminsen & Svarstad, 2021). Denna diskussion utforskar hur de diskurser om fjällen som identifierats i uppsatsens analytiska del, samspelar och interagerar med varandra för att underbygga specifika förståelser, normer och maktstrukturer i relation till konflikten mellan turistnäringen och samiska intressen.

Ett sätt genom vilket diskurser om det svenska fjället samspelar är genom delandet av underliggande värderingar, vilket legitimerar etablerandet av specifika normer. Diskursen om det erövringsbara fjället, delar exempelvis underliggande värderingar om människan som överordnad naturen med den nutida diskursen om det nationalromantiska fjället. Tillsammans samspelar de för att legitimera en hierarkisk relation mellan människa och natur som norm, där människan konstitueras som ett handlande subjekt och naturen reduceras till ett passivt objekt. Detta öppnar i sin tur upp för turism och exploatering av landskapet genom kommodifiering. På liknande sätt samspelar diskursen om det mätbara fjället, med den historiska diskursen om det nationalromantiska fjället för att reproducera en kolonial maktordning. Detta manifesteras i diskursen om det mätbara fjället genom att fjällandskapet införlivas i en västerländsk kunskapsordning där kvantifiering av naturen etableras som den dominerande normen. Värderingar om västerländsk dominans kommer till uttryck i diskursen om det nationalromantiska fjället genom att Sápmi skrivs över i den svenska nationens avbild, vilket omdefinierar fjällandskapet som en del av den svenska nationens identitet. Denna maktpositionering möjliggörs genom att båda dessa diskurser vilar på gemensamma värderingar om västerländsk dominans och epistemologisk överlägsenhet. Genom detta samspel förstärks budskapet om västerländsk överordning vilket positionerar samiska och andra minoritetsperspektiv som underordnade.

Ytterligare ett sätt som diskurser interagerar med varandra är genom konkurrens. Konkurrerande diskurser står i opposition till varandra och tävlar med varandra om att etablera normer och värderingar (Fairclough, 1992). Diskursen om det naturliga fjället står i konflikt med den motdiskurs som identifierades i avsnitt 4.2, som utmanar föreställningen om fjället som en naturlig entitet genom att synliggöra samiska inslag i fjällandskapet. Detta sker exempelvis genom att inkludera samiska namn på kartor eller genom att skapa utrymme för samiska röster. Denna konflikt ger upphov till motsättningar som inte bara handlar om hur fjällen representeras,

utan också om vilka diskurser som ges legitimitet i kontexten av fjällen. I detta sammanhang kan diskursen om det naturliga fjället, som konstruerar fjällen som en naturlig entitet, förstås som den dominerande diskursen till följd av dess framträdande position inom de diskursiva representationer som har undersökts, samt den legitimitet denna erhåller genom institutioner som STF. Samtidigt samspelar diskurserna om *det mätbara, det naturliga, det erövringsbara* och *det nationalromantiska fjället* för att legitimera en hegemonisk ordning som befäster förståelsen av fjällen som frikopplad från samiska inslag som norm. På detta sätt förstärker och underbygger diskurserna om fjällen varandra genom ömsesidig normalisering och legitimering.

Konflikten mellan turistnäringen och samiska intressen i de svenska fjällen har sin grund i skilda sätt att uppfatta, förstå och definiera fjällandskapet. Genom att undersöka hur individuella diskurser kommer till uttryck genom STF:s konstruktioner av fjällen samt hur dessa diskurser samspelar, erhålls en djupare förståelse för hur specifika normer och maktstrukturer både vidmakthålls, reproduceras och utmanas i relation till denna konflikt. Detta är avgörande för att belysa hur olika intressen återspeglar och upprätthåller olika maktordningar. Uppsatsen har undersökt hur dessa diskursiva processer har utspelat sig i kontexten av svenska fjällvärlden samt visat på hur dessa inte enbart återspeglar verkligheten, utan också aktivt formar den. Detta sker genom ett dynamiskt samspel mellan diskursiva konstruktioner och materiella praktiker, där diskurser inte bara formar de handlingar som äger rum i fjällen, utan där dessa handlingar i sin tur förstärker och reproducerar de etablerade diskurserna.

7. Slutsats

Denna uppsats har undersökt hur turistnäringen genom STF:s som föremål för empirisk analys, vidmakthåller och reproducerar maktstrukturer genom diskurser om fjällen som mätbar, naturlig, erövringsbar samt nationalromantisk. Genom analys av STF:s medlemstidning och årsskifteter visar studien hur diskurser om fjällen som mätbar reproducerar historiska maktstrukturer som införlivar fjället i en västerländsk, vetenskapligt präglad kunskapsordning. Även historiska konstruktioner av fjällen som nationalromantiska ger uttryck för koloniala maktstrukturer genom att skriva över Sápmi i den svenska nationens avbild. Analysen visar även hur diskursen om fjället som naturligt reproducerar maktstrukturer genom att konstruera fjällen som en enhetlig naturlig entitet inom vilken kulturella värden, däribland samiska, inte ges utrymme. Slutligen visar analysen hur diskursen om fjället som erövringsbart reproducera maktstrukturer som speglar människans överordning av naturen och därigenom möjliggör och legitimerar kommodifiering av fjällandskapet. Dessa diskurser har gemensamt att de vidmakthåller och reproducerar maktstrukturer som marginaliserar samiska värden och relationer i landskapet, vilket fortsätter att forma nutida diskurserna om den svenska fjällvärlden.

Utöver reproduktionen av historiska diskurser har en brytpunkt identifierats i diskursen om *det nationalromantiska fjället*, där diskursen har utvecklats till att ge uttryck för nya värderingar som spegla samtida normer och värderingar. Detta visar hur diskurser är dynamiska och föränderliga. Studien visar även hur STF inte bara reproducerar maktstrukturer utan också utmanar dessa genom motdiskurser. Inom ramen för det naturliga fjället har en motdiskurs identifierats som utmanar föreställning om fjället som en naturlig entitet genom att synliggöra samiska inslag i fjällandskapet.

Reproduktionen av maktstrukturer i landskapskonstruktioner måste förstås som ett resultat av interaktionen mellan olika diskurser. Genom detta diskursiva samspel konstruera ett fjällandskap där samiska perspektiv på olika sätt osynliggörs i den dominerande diskursen vilket bidrar till att försvaga samiska markanspråk och, i förlängningen, även samernas ställning i den pågående konflikten med turistnäringen. Detta får i sin tur konsekvenser på ett materiellt plan, både för hur fjällen förvaltas genom exempelvis skyddsåtgärder eller föreskrifter för markanvändning, och för hur människor interagerar med landskapet, så som genom val av besöksmål. Genom att uppmärksamma hur samiska värden osynliggörs i dominerande diskurser om fjällandskapet och de materiella effekter detta får, framträder ett behov av att vidga forskningsperspektivet. Detta kräver ett inkluderande av turistnäringens roll i studier av landskapskonstruktioner, särskilt i

relation till svenska ursprungsbefolkning. Detta blir särskilt viktigt i en tid där rådande trender indikerar en ökning av turister i den svenska fjällen (Fjällsäkerhetsrådet 2024), vilket kan leda till en intensifiering av konflikterna mellan turistnäringen och samiska intressen.

Referenser

- Axelsson, P. (2005). Kontinuitet eller förändring? livsvetenskapernas undersökningar av befolkningen i Sápmi under andra hälften av 1900-talet. I: *Igår, idag, imorgon: samerna, politiken och vetenskapen*. Centrum för samisk forskning, Umeå universitet. 63–77.
- Benjaminsen, T.A. & Svarstad, H. (2021). *Political Ecology: A Critical Engagement with Global Environmental Issues*. Springer Nature.
- Bergström, G. & Boréus, K. (2012). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 3., [utök.] uppl. Studentlitteratur.
- Bourdieu, P. (1993). *Sociology in question*. London: Sage.
- Braun, B. (2002). *Intemperate Rainforest: Nature, Culture, and Power on Canadas West Coast*. University of Minnesota Press.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (Tredje upplagan). Stockholm: Liber.
- Castree, N. (2001). Socializing Nature: Theory, Practice, and Politics. I: Castree, N. & Braun, B. (red.) *Social Nature: Theory, Practice, and Politics*. Blackwell Publishers. 1–21.
- Creswell, J.W. & Creswell, J.D. (2018). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. 5. rev. ed., international student edition.
- Cronon, W. (1996). The Trouble with Wilderness: Or, Getting Back to the Wrong Nature. *Environmental History*. 1 (1), 7–28. <https://doi.org/10.2307/3985059>
- Denscombe, M. (2014). *The good research guide: for small-scale social research projects*. (Fifth edition). Maidenhead: Open University Press / McGraw-Hill Education.
- Drugge, A.-L. (2021). Inblick i samisk historia. I: Fjellgren, P. & Nord, M. (red.) *Inifrån Sápmi: Vittnesmål från stulet land*. Verbal. 65–77.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity.
- Fjällsäkerhetsrådet (2023). *Besöksutveckling och trender i svenska fjällen - sammanställning av resultat från enkätundersökning sommaren 2023*. <https://www.fjallsakerhetsradet.se/49eb28/globalassets/syskonwebbar/fjallsakerhetsradet/dokument/rapport-fjallsakerhetsradets-sommarenkat-2023.pdf> [2024-09-25]
- Från akademisk förening till folkrörelse (u.å.). Svenska turistföreningen. <https://www.svenskaturistforeningen.se/om-stf/historia/> [2024-11-27]
- Gundersen, V., Myrvold, K. M., Rauset, G. R., Selvaag, S. K., & Strand, O. (2020). Spatiotemporal tourism pattern in a large reindeer (*Rangifer tarandus tarandus*) range as an important factor in disturbance research and management. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(1), 21–39. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1804394> [2024-11-26]

- Haraway, D. (1992). The Promises of Monsters: A Regenerative Politics for Inappropriate/d Others. I: Grossberg, L., Nelson, C., & Treichler, P. (red.) *Cultural Studies*. Routledge. 295–337.
- Helmfrid, H. (2007). *Natursyner: tre svar på vad natur är*. Rapport nr 1. Institutionen för stad och land, Sveriges lantbruksuniversitet.
- Huuva, K. & Blind, E. (2016). ”När jag var åtta år lämnade jag mitt hem och jag har ännu inte kommit tillbaka”: minnesbilder från samernas skoltid. Stockholm: Verbum. Svenska kyrkan.
- Jannok Nutti, Y. (2007). Matematiskt tankesätt inom den samiska kulturen: utifrån samiska slöjdares och renskötarens berättelser. lic.-avh. Luleå tekniska universitet. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:ltu:diva-26696>
- Inglis, D. & Thorpe, C. (2018) *An Invitation to Social Theory*. 2nd Edition. Polity.
- Kovach, M. (2021). *Indigenous Methodologies*. 2nd ed. University of Toronto Press.
- Kull, C.A. (2000). Deforestation, erosion, and fire: degradation myths in the environmental history of Madagascar. *Environment and History*. 6 (4), 423–450. [2024-09-19]
- Lantto, P. (2000). *Tiden börjar på nytt: en analys av samernas etnopolitiska mobilisering i Sverige 1900–1950*. Umeå universitet. <https://umu.divaportal.org/smash/get/diva2:464668/FULLTEXT02.pdf> [2024-10-02]
- Lundmark, L. (2002). ”Lappen är ombytlig, ostadig och obekväm-”: svenska statens samepolitik i rasismens tidevarv. Bjurholm: Norrlands universitetsförlag.
- Lundmark, L. (2010). *Stulet land: svensk makt på samisk mark*. (Ny utg.). Stockholm: Ordfront.
- Morrison, K. (2017). Losing Primeval Forests: Degradation Narratives in South Asia. I: *Routledge Companion to the Environmental Humanities* (red). J. Christensen, U.K. Heise, & M. Neimann. London: Routledge. 258-267.
- Naturvårdsverket (2023). *Allemansrätten för organiserad verksamhet*. <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/allemansratten/organiserad-verksamhet/> [2024-12-02]
- Naturvårdsverket (2024) *Allemansrätten*. <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/allemansratten> [2024-12-15]
- Persson, S., Harnesk & Islar, M. (2017). What local people? Examining the Gállok mining conflict and the rights of the Sámi population in terms of justice and power. *Geoforum*. (86), 20–29. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0016718517302397> [2024-11-08]
- Regeringskansliet (2023). *Samernas nationaldag*. Regeringskansliet. <https://www.regeringen.se/artiklar/2023/02/samernas-nationaldag/> [2024-11-26]

- SAOB (2012). Svenska akademins ordbok. Urminnes-hävd.
https://www.saob.se/artikel/?seek=urminnesh%C3%A4vd&pz=2#U_U733_149140 [2024-12-20]
- Said, E.W. (2016) [1978]. *Orientalism*. (Nyutg.) Stockholm: Ordfront. ISBN: 9789170379260
- Sametinget (2021). *Renen som kulturarv*. Sametinget. <https://www.sametinget.se/renen-som-kulturarv> [2024-11-26]
- Sametinget (2022a). *Renskötselrätten*. Sametinget.
<https://www.sametinget.se/renskotselratten> [2024-11-23]
- Sametinget (2022b). *Samiskt kulturlandskap*. Sametinget.
<https://www.sametinget.se/1801> [2024-11-30]
- Sametinget (2024a). *Renens viktiga områden inom betesland: Girjas sameby*. [Kartografiskt material]
https://geodata.sametinget.se/webb/sameby/ren/107_girjas_renen.pdf [2024-10-29]
- Sametinget (2024b). *Strategiska områden för Girjas sameby*. [Kartografiskt material]
https://geodata.sametinget.se/webb/sameby/strat/107_girjas_strat.pdf [2024-10-29]
- Sandell, K. (2000). Landskapets tillgänglighet. I: Sandell, K. & Sörlin, S. (red.) *Friluftshistoria: från "hårdande friluftsliv" till ekoturism och miljöpedagogik: teman i det svenska friluftslivets historia*. Carlsson. 84–101.
- Sandell, K. & Sörlin, S. (2000). Inledning. I: Sandell, K. & Sörlin, S. (red.) *Friluftshistoria: från "hårdande friluftsliv" till ekoturism och miljöpedagogik: teman i det svenska friluftslivets historia*. Carlsson. 10-15.
- Scott, J.C. (1998). *Seeing like a state: how certain schemes to improve the human condition have failed*. New Haven: Yale University Press.
- Sjögren, D. (2010). *Den säkra zonen: Motiv, åtgärdsförslag och verksamhet i den särskiljande utbildningspolitiken för inhemska minoriteter 1913–1962*. Diss. Umeå universitet. Institutionen för idé- och samhällsstudier.
<https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-33946> [2024-10-02]
- Skarin, A., Åhman, B. (2014) Do human activity and infrastructure disturb domesticated reindeer? The need for the reindeer's perspective. *Polar Biol* (37), 1041–1054.
<https://link.springer.com/article/10.1007/s00300-014-1499-5> [2024-11-26]
- STF (2023) *STF ansöker om ny markupplåtelse i Jämtland/Härjedalen*. [2024-12-20].
<https://www.svenskaturistforeningen.se/om-stf/aktuellt/5867989-2/>
- STF (u.å.). *Ny markupplåtelse i Jämtland/Härjedalen*. Svenska Turistföreningen.
<https://www.svenskaturistforeningen.se/om-stf/stfs-hallbarhetsarbete/markupplattelse-jamtland-harjedalen/> [2024-11-19]
- Stiernström, A. & Arora-Jonsson, S. (2022). Territorial narratives: Talking claims in open moments. *Geoforum*. (129), 74–84.
<https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2022.01.005>

- Svonni, M. (1993). *Samiska skolbarns samiska: en undersökning av minoritetsspråks behärskning i en språkbyteskontext*. Diss. Umeå universitet.
<https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-66617> [2024-10-02]
- Sörlin, S. (2000). Upptäckten av friluftslandskapet. I: Sandell, K. & Sörlin, S. (red.) *Friluftshistoria: från "hårdande friluftslif" till ekoturism och miljöpedagogik: teman i det svenska friluftslivets historia*. Carlsson. 16–26.
- SVT. (2023). *Kampen om fjället* [Dokumentärserie]. Sändes: 2023-12-10. [2024-11-26].
<https://www.svtplay.se/kampen-om-fjallet>
- Tordsson, B. (2000) Rötter i barbari och romantik. I: Sandell, K. & Sörlin, S. (red.) *Friluftshistoria: från "hårdande friluftslif" till ekoturism och miljöpedagogik: teman i det svenska friluftslivets historia*. Carlsson. 47–61.
- Turist (u.å.). *Om Tidningen Turist*. Turist. <https://www.turist.se/om-tidningen-turist/> [2024-11-14]
- Van Dijk, T.A. (2018). Critical Discourse Analysis. I: Tannen, D., Schiffrin, D., & Hamilton, H.E. (red.) *The Handbook of Discourse Analysis*. 2nd edition. Wiley-Blackwell.
- Van Dijk, T.A. (2008). *Discourse and Power*. Red Globe Press.
- Vistnes, I. & C. Nellemann. 2001. Avoidance of cabins, roads, and power lines by reindeer during calving. *Journal of Wildlife Management* (65), 915-925.
- Warde, P. (2011). The invention of sustainability. *Modern Intellectual History*. 8(1), 153–170. doi:10.1017/S1479244311000096
- Woods, M. (2010). *Rural*. 1st edition. Routledge.

Bilaga 1

Citerade artiklar från STF:s årsskrifter och medlemstidning:

- Andersson, G. (2024) En topptur för varje landskap. Turist svenska turistföreningens tidning, (1), 56–61. <https://www.turist.se/en-topptur-for-varje-landskap/> [2024-10-04]
- Bagheera (2024) Turist svenska turistföreningens tidning, (4), 65. [Annons]. [2024-10-21]
- Casström (2024) Turist svenska turistföreningens tidning, (4), 64. [Annons]. [2024-10-20]
- Flygare, N. (1907) Olika vägar till Kebnekaises högsta topp. I: Svenska turistföreningens årsskrift 1907. Boheman, M. (red.). 279–290. Stockholm. Wahlström & Widstrand. [2024-09-14]
- Forslund, K. E. (1908) En fjälltur om sommaren: Några skissboksblad. I: Svenska turistföreningens årsskrift 1908. Boheman, M. (red.). 19–40. Stockholm. Wahlström & Widstrand. [2024-09-23]
- Froster, A. (2023) Grövelsjön, för naturens finsmakare. Turist svenska turistföreningens tidning, (1), 22–28. [2025-01-03]
- Froster, A. (2024a) Hundra år av mätningar: Abiskos frusna marker ger svar. Turist svenska turistföreningens tidning, (4), 14–16. <https://www.turist.se/abiskos-frusna-marker-ger-svar/> [2024-10-21]
- Froster, A. (2024b) Björkskogarnas glömda rike. Turist svenska turistföreningens tidning, (4), 48–53. [2024-10-06]
- Giertta, H. (2023) Striden är över nu. Turist svenska turistföreningens tidning, (4), 79. [2025-01-03]
- Giertta, H. (2024) Mindre pengar till friluftslivet. Turist svenska turistföreningens tidning, (2), 12–13. [2025-01-03]
- Haglöfs (2024a) Turist svenska turistföreningens tidning, (3), 31. [Annons]. [2024-10-20]
- Haglöfs (2024b) Turist svenska turistföreningens tidning, (4), 38. [Annons]. [2025-01-04]
- Hedman, L. (2023) Upptäck okända fjällparker. Turist svenska turistföreningens tidning, (2), 32–36. <https://www.turist.se/upptack-okanda-fjallparker/> [2024-10-29]
- Hedman, L. (2024) Gränslösa fjäll. Turist svenska turistföreningens tidning, (3), 62–65. [2025-01-03]
- Hilleberg (2023) Turist svenska turistföreningens tidning, (1), 17. [Annons]. [2025-01-03]
- Hök, M. (2023) På hundra år... så smälter glaciärerna. Turist svenska turistföreningens tidning, (4), 12–14. [2024-10-21]
- Hök, M (2024) Marakatt-Labba på hemmaplan. Turist svenska turistföreningens tidning, (5), 16. [2025-01-04]

- Jolin, S. (1907) Från Abisko turiststation. I: Svenska turistföreningens årsskrift 1907. Boheman, M. (red.). 335–352. Stockholm. Wahlström & Widstrand. [2024-09-20]
- Langlet, V. (1909) Den blivande turistleden Kvikkjokk- Abisko. I. Kvikkjokk- Kebnekaise. I: Svenska turistföreningens årsskrift 1909. Melander, R. (red.). 271–292. Stockholm. Wahlström & Widstrand. [2024-09-27]
- Mesch, B. (1908) Kaskasatjåkkos bestigning. I: Svenska turistföreningens årsskrift 1908. Boheman, M. (red.). 218–220. Stockholm. Wahlström & Widstrand. [2024-09-23]
- Nordstrand & Hök (2023) Välkommen till gåsen! Turist svenska turistföreningens tidning, (1), 36–40.[2025-01-05]
- Pallin, H. N. (1909) Den första vinterbestigningen af Kebnekaise. I: Svenska turistföreningens årsskrift 1909. Melander, R. (red.). 329–334. Stockholm. Wahlström & Widstrand. [2024-09-21]
- Sjögren, O. (1907) Nya utfärder från Abisko. I: Svenska turistföreningens årsskrift 1907. Boheman, M. (red.). 313–334. Stockholm. Wahlström & Widstrand. [2024-09-21]
- Sjögren, O. (1909) Den blivande turistleden Kvikkjokk- Abisko: II. Kebnekaise-Abisko. I: Svenska turistföreningens årsskrift 1909. Melander, R. (red.). 329–334. Stockholm. Wahlström & Widstrand. [2024-09-27]
- Sorsätra fjällhotell (2024) Turist svenska turistföreningens tidning, (2), 31. [Annons]. [2024-10-20]
- T.T. (1909) En bestigning af Kebnekaise sommaren 1908. I: Svenska turistföreningens årsskrift 1909. Melander, R. (red.). 335–355. Stockholm. Wahlström & Widstrand. [2024-09-27]
- Von Feilitzen, V. (1909) Skolungdomens skidfärder: II. Med södra latinarna i jämtlandsfjällen. I: Svenska turistföreningens årsskrift 1909. Melander, R. (red.). 271–292. Stockholm. Wahlström & Widstrand. [2024-09-29]
- Vy (2023) Turist svenska turistföreningens tidning, (1), 3. [Annons]. [2024-10-22]
- Wahlstedt, A. & Norrbin, S. (1907) Mot Sveriges hösta topp. 1: Svenska turistföreningens årsskrift 1907. Boheman, M. (red.). 291–312. Stockholm. Wahlström & Widstrand. [2024-09-14]
- Witt, H. (2023) Norra Kungleden nerifrån: Vakkotavare–Nikkaluokta. Turist svenska turistföreningens tidning, (3), 20–26. <https://www.turist.se/norra-kungsleden-nerifran-vakkotavare-nikkaluokta/> [2024-10-29]

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU kan publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver i sådana fall godkänna publiceringen. I samband med att du godkänner publicering kommer SLU även att behandla dina personuppgifter (namn) för att göra arbetet sökbart på internet. Du kan närsomhelst återkalla ditt godkännande genom att kontakta biblioteket.

Även om du väljer att inte publicera arbetet eller återkallar ditt godkännande så kommer det arkiveras digitalt enligt arkivlagstiftningen.

Du hittar länkar till SLU:s publiceringsavtal och SLU:s behandling av personuppgifter och dina rättigheter på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>

JA, jag, Lisa Hedborg har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse till att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.